

Pyydän anteeksi koko sydämestäni

Argumentaatio ja retoriset keinot julkisissa pahoitteluissa

Heli Saine

Pro gradu -tutkielma

Turun yliopisto

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Kielen opettamisen ja oppimisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Huhtikuu 2019

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

SAINE, HELI: *Pyydän anteeksi koko sydämestäni*. Argumentaatio ja retoriset keinot julkisissa pahoitteluissa

Pro gradu -tutkielma, 57 s.

Kielen opettamisen ja oppimisen tutkinto-ohjelma, suomen kieli

Huhtikuu 2019

Analysoin pro gradu -työssäni julkisten pahoitteluiden argumentaatiota ja retoriikkaa. Tutkimukseni tavoite on selvittää, millaisin argumentaatiotavoin ja retorisin tehokeinoin julkisesti pahoittelevat henkilöt pyrkivät vaikuttamaan vastaanottajiinsa. Tarkastelen myös sitä, ovatko jotkin julkiset pahoittelut merkittävästi argumentoivampia kuin toiset.

Aineistoni koostuu 56 tekstistä, joissa julkisuuden henkilö pyytää anteeksi jotakin toimintaansa. Suurin osa aineistostani on verkossa julkaistuja uutisartikkeleita, joista analysoin vain pahoittelijoiden suoria sitaatteja. Uutisten lisäksi aineistooni kuuluu muutamia Facebook-kirjoituksia, blogitekstejä ja vastineita. Olen kerännyt aineistoni erilaisia uutismedioita aktiivisesti seuraten ja Googlen hakukoneella etsien.

Tutkimuksestani selviää, että julkisissa pahoitteluissa käytetään suhteellisen monipuolisesti erilaisia argumentaatiotapoja ja retorisia tehokeinoja. Suurin osa näistä kielellisen vaikuttamisen keinoista esiintyy kuitenkin vain muutamissa pahoittelevissa teksteissä, eikä aineistoni yleisimpiäkään keinoja löydy kuin alle puolessa analysoimistani pahoitteluteksteistä. Eniten argumentaatiotapoja ja retorisia tehokeinoja sisältävät Facebook-kirjoitukset, blogitekstit ja vastineet. Vähiten kielellistä vaikuttamista sen sijaan esiintyy Helsingin Sanomien uutisartikkeleissa, joissa myös suorien sitaattien määrä on esimerkiksi iltapäivälehtiä pienempi.

Tutkimuksestani käy myös ilmi, että julkisissa pahoitteluissa kielellinen vaikuttaminen on hyvin hienovaraista suostuttelua. Aineistossani pahoittelijat eivät pyri argumentaatiotavoilla ja retorilla tehokeinoilla yhteiskunnallisiin muutoksiin tai merkittäviin mielipiteen muutoksiin. Sen sijaan erityisesti julkisten pahoitteluiden argumentaatiotavoilla pyritään vaikuttamaan vastaanottajan tunteisiin. Toisinaan pahoittelijat pyrkivät myös retorilla keinoilla aiheuttamaan vastaanottajissa tunnereaktioita. Tutkimukseni mukaan retoristen keinojen keskeisin funktio julkisissa pahoitteluissa on pahoittelijan oman liittoutumisasteen säätely.

Asiasanat: anteeksipyyntö, kriisiviestintä, argumentointi, retoriikka, diskurssianalyysi

Sisällys

1	Johdanto	2
1.1	Tutkimuksen tausta	2
1.2	Tutkimuksen tavoitteet.....	4
1.3	Tutkimuksen aineisto	5
1.4	Tutkimuksen rakenne	7
2	Argumentaatio ja retoriikka kielellisenä vaikuttamisena	9
2.1	Kielellinen vaikuttaminen	9
2.2	Argumentaatio.....	10
2.3	Retoriikka.....	13
3	Julkisten pahoitteluiden argumentaatio ja retoriikka	17
3.1	Julkisten pahoitteluiden argumentaatiotavat	17
3.2	Julkisten pahoitteluiden retoriset keinot	32
3.3	Kokoavia tuloksia	44
4	Lopuksi.....	47
	Lähteet.....	50
	Aineslähteet.....	50
	Muut lähteet	54

1 Johdanto

Tarkastelen tutkimuksessani julkisten pahoitteluiden argumentaatiota ja retoriikkaa. Tutkimukseni tavoite on selvittää, millaisin argumentaatiotavoin ja retorisin tehokeinoin julkisesti pahoittelevat tahot pyrkivät vaikuttamaan vastaanottajiinsa. Yksityiskohtaisen keinojen erittelyn ohella kiinnitän erityistä huomiota myös siihen, mihin pahoittelijat pyrkivät valitsemillaan kielen vaikuttamisen keinoilla. Lisäksi tarkastelen, ovatko jotkin julkisesti pahoittelevat tekstit argumentoivampia kuin toiset.

1.1 Tutkimuksen tausta

Nopean tiedonvälityksen aikakautena sanomalehtien sivuille on alkanut nousta yhä enemmän julkisia anteeksipyyntöjä. Havaintojeni mukaan tällainen pahoittelun tarve ponnistaa usein sosiaalisesta mediasta, joka mahdollistaa mittavienkin kohujen synnyn vain napin painalluksella. Tällaiset “somekohut” saattavat olla alkujaan hyvinkin kevyitä, mutta sosiaalisessa mediassa ja uutisissa ne kasvavat aivan uuteen mittakaavaan (Sorainen 2018: 214). Kenties paras esimerkki sosiaalisen median ja uutisten voimasta suurtenkin kohujen edistäjänä kiteytyy Me too -kampanjaan, joka sai alkunsa vuoden 2017 keväällä. Tällöin New York Timesissa julkaistiin uutisartikkeli näyttelijä Ashley Juddin kokemuksista. Uutisessa Judd kertoi kokeneensa seksuaalista ahdistelua työskennellessään elokuvatuottaja Harvey Weinsteinin alaisuudessa.¹

Juddin julkitulo rohkaisi muitakin julkisuuden naisia kertomaan kokemuksistaan, ja kymmenen päivää myöhemmin näyttelijä Alyssa Milano kirjoitti twiitin, jossa hän kehotti seksuaalista ahdistelua kokeneita vastaamaan hänen twiittiinsä *me too* eli ‘minä myös’. Seuraavaan aamuun mennessä vastauksia oli kertynyt 40 000, ja kahden vuorokauden kuluessa *#metoo*-tunnistetta oli käytetty lähes miljoona kertaa. Samassa ajassa Facebookiin oli kirjoitettu aiheeseen liittyviä päivityksiä, kommentteja ja reaktioita jopa 12 miljoonaa kappaletta. Kohun seurauksena Weinstein joutui

¹ New York Times 2017: Harvey Weinstein Paid Off Sexual Harassment Accusers for Decades. [Viitattu 27.12.2018.] Saatavissa: <https://www.nytimes.com/2017/10/05/us/harvey-weinstein-harassment-allegations.html?hp&action=click&pgtype=Homepage&clickSource=story-heading&module=a-lede-package-region®ion=top-news&WT.nav=top-news>

pahoittelemaan käytöstään ja lopulta myös eroamaan oman yhtiönsä johdosta.² Me Too -kampanjan vaikutukset olivat hyvin kauaskantoiset, ja se herätti vahvoja tunnereaktioita ympäri maailman.

Suomessa Me Too -liik ehdintään kiinnitettiin huomiota viimeistään vuoden 2018 alussa, kun useat kotimaiset näyttelijät kertoivat julkisesti ala-arvoisesta kohtelustaan kotimaisen elokuvaohjaajan alaisuudessa. Pian ulostulon jälkeen sekä sosiaalisessa mediassa että valtakunnallisissa uutisissa kohistiin tämän ohjaajan ympärillä: anteeksipyyntöjä vaadittiin ja esitettiin, lisää epäkohtia nostettiin esiin ja ohjaajan elokuvien boikoteillakin uhkailtiin. Havaintoni mukaan Me Too -kohun seurauksena erilaisia julkisuuskohuja syntyy helpommin myös seksuaalisen häirinnän ulkopuolella. Esimerkiksi kotimaisen elokuvaohjaajan pahoitteluista huolimatta suurin kohu ei ollut ehtinyt edes laantua, kun erään kaupunginvaltuutetun provosoiva sanavalinta aiheutti uuden kohun, ja julkinen pahoittelu tuli taas ajankohtaiseksi.

Tutkimukseni aiheen valintaa motivoi juuri Me Too -kampanjointia seuranneet kohut sekä oma havaintoni julkisten anteeksipyyntöjen huomattavasta lisääntymisestä uutisissa ja sosiaalisessa mediassa. Kriisiviestinnästä ja sen alaisuuteen kuuluvasta pahoittelusta on tullut varsin kiinnostava median ilmiö. Erityisesti anteeksi pyytämisestä onkin kuluneen vuoden aikana kirjoitettu useita blogikirjoituksia³ ja kolumneja⁴. Suurin osa pahoitteluista kertovista teksteistä on erilaisia opasteoksia, jotka on kirjoitettu muun muassa yritysten julkisuuskriisien tueksi. Yksi uusimmista pahoitteluoppaista on Anna Soraisen (2018) *Sori. Johjaja ja julkisuus kriisissä*. Sorainen käsittelee teoksessaan viittä esimerkikohua ja niitä seuranneita kriisiviestinnällisiä käännteitä. Lisäksi teoksessa opastetaan, kuinka julkisuuskriiseistä voidaan selvitä kasvoja menettämättä.

Ilmiön yleisyydestä huolimatta pahoittelua koskevaa tieteellistä tutkimusta on tehty Suomessa hyvin vähän. Tästä pienestä tutkimusten joukosta suurimman ryhmän muodostavat pro gradu -tutkielmat ja ammattikorkeakoulun opinnäytetyöt. Esimerkiksi Laura Carlson (2014) on tehnyt lingvististä pahoittelun tutkimusta pro gradussaan. Retoriikan näkökulmasta anteeksipyyntöjä ei kuitenkaan ole tutkittu edes kielentutkimuksen kentällä. Toisaalta pahoittelua on tutkittu myös muiden tieteenalojen opinnäytetöissä. Esimerkiksi valtiotieteellistä tutkimusta edustaa Lasse Palosen (2013) pro gradu anteeksipyyntöjen politiikasta 2000-luvun Kroatiassa. Sosiaaliseen mediaan liittyvää kriisiviestintää taas on tarkastellut Hanna Venäläinen (2017) ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään.

² Yle 2018: Yhden miehen sikailun paljastamisesta se alkoi: Näin #metoo-tviitti on ravistellut maailmaa. [Viitattu 27.12.2018.] Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10048821>

³ Ellun Kanat 2018: Pyydä anteeksi vain, jos tarkoitat sitä. [Viitattu 30.12.2018.] Saatavissa: <https://ellunkanat.fi/artikkeli/pyyda-anteeksi-tarkoitat-sita/>

⁴ Turun Sanomat 2018: Joni Pyysalo: Anteeksipyyntöjen monet syyt. [Viitattu 30.12.2018.] Saatavissa: <https://www.ts.fi/mielipiteet/kolumnit/3842852/Joni+Pyyssalo+++Anteeksipyyntöjen+monet+syyt>

Suomen ulkopuolella anteeksi pyytämistä on tutkittu hieman runsaammin. Esimerkiksi Florian Coulmasin (1980) keskustelun rutiineja koskeva lingvistinen tutkimus sisältää luvun, jossa käsitellään kontrastiivisen pragmatiikan näkökulmasta pahoittelua ja kiittämistä. Geoffrey Leech (2014) taas on tutkinut englannin kielen pahoittelua ystävällisyyden näkökulmasta. Hän käsittelee tutkimuksessaan lyhyesti myös julkista pahoittelua pragmatiikan tutkimusperinteen mukaisin menetelmin. Kenties uusimmassa pahoittelun tutkimuksessa John Heritage, Chase Wesley Raymond ja Paul Drew (2019) taas tutkivat pahoitteluiden rakentumista arkisessa Amerikan ja Iso-Britannian englannissa.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimukseni keskeisimpänä tavoitteena on selvittää, millaisin kielellisen vaikuttamisen keinoin erilaiset julkisuuden henkilöt ja tunnetut yritykset pahoittelevat julkisesti tekojaan. Tutkimukseni teoreettisen taustan muodostaa retoriikka, johon liittyy oleellisesti myös argumentaatio. Näiden lingvistisessä tutkimuksessa argumentaatioanalyysi keskittyy tarkastelemaan argumentin eli perustelun asiasisältöä ja retorinen analyysi kielellistä ilmiä (Kakkuri-Knuuttila 1998a: 51; Kakkuri-Knuuttila 1998b: 234). Tämän kahtiajaon pohjalta jaan myös tutkimuskysymykseni osiin seuraavalla tavalla:

1. Millaisia argumentaatiotapoja julkisissa pahoitteluissa käytetään? Mihin pahoittelija pyrkii valitsemillaan argumentaatiotavoilla?
2. Millaisia retorisia tehokeinoja julkisissa pahoitteluissa käytetään? Mihin pahoittelija pyrkii valitsemillaan retorisia tehokeinoilla?
3. Jakautuvatko argumentaatiotavat ja retoriset keinot tasaisesti eri pahoitteluiden välillä, vai ovatko jotkin julkiset pahoittelut merkittävästi argumentoivampia kuin toiset?

Hypoteesini tässä tutkimuksessa on, ettei julkisissa pahoitteluissa paljonkaan käytetä voimakkaasti vaikuttamaan pyrkiviä argumentaatiotapoja ja retorisia tehokeinoja. Useista erilaisista taustatilanteista kärjistyneille kriisitilanteille on ominaista hetkellinen suuri julkisuuden määrä sekä kielteisen leimautumisen uhka (Lehtonen 1999: 53). Tältä perustalta oletankin, että julkisissa pahoitteluissa anteeksi pyytävät tahot pyrkivät ensisijaisesti suojaamaan omia tai edustamansa yhtiön kasvoja negatiiviselta leimalta. Uskon analyysini osoittavan, että vaikuttamaan pyrkivät elementit ovat julkisissa pahoitteluissa hyvin hienovaraisesti suostuttelevia.

Kaikkien tutkimuskysymysteni ja hypoteesieni taustalla vaikuttaa diskurssianalyttinen kielikäsitys. Diskurssianalyysin näkökulmasta kielenkäyttöä ei tarkastella vain asioiden kuvaamisena, vaan kieli on luonteeltaan ennen kaikkea seurauksia tuottavaa ja funktionaalista. Lingvistisen tutkimuksen kannalta kyse on siis kiinnostuksen kohdistamisesta siihen, mitä kielen käyttäjä tekee ilmaisuillaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993: 41–42.) Koska kaikki kielenkäyttö on perusluonteeltaan suostuttelevaa (Jokinen 1999a: 47), myös pahoittelevat puheenvuorot ja tekstit voidaan nähdä funktionaalisenä toimintana, jonka tarkoituksena on aiheuttaa vastaanottajassa jonkinlainen ennalta toivottu vaikutus. Diskurssianalyttiseen tapaan keskitynkin tutkimuksessani argumentaatiotapojen ja retoristen keinojen yksityiskohtaisen analyysin lisäksi arvioimaan, millaisiin tavoitteisiin pahoittelijat pyrkivät valitsemillaan keinoilla.

1.3 Tutkimuksen aineisto

Tutkimukseni aineisto koostuu yhteensä 56 tekstistä, joissa julkisuuden henkilö tai tunnettu yritys pyytää julkisesti anteeksi jotakin toimintaansa. Suurin osa aineistoni teksteistä on erilaisia verkossa julkaistuja digitaalisia uutisia, jotka koostuvat pahoittelijan suorista sitaateista ja toimittajien itse kirjoittamista referoiduista katkelmista. Tutkimukseni kohteena ovat juuri teksien suorat sitaatit. Referoidut osuudet jätän siis tämän analyysin ulkopuolelle. Digitaalisten uutisten lisäksi aineistossani on joitain Facebook-kirjoituksia, blogitekstejä ja verkkolehdistä julkaistuja vastineita. Nämä tekstit ovat kokonaisuudessaan analyysini kohteena, sillä niissä pahoittelija on läpi tekstin itse äänessä ilman toimittajan tekemää referointia. Esittelen aineistoni lähdesivustot, tekstimäärät ja lyhenteet tarkemmin taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkimuksen aineisto

Aineiston lähdesivusto	Aineiston tekstien määrä	Lähdesivuston lyhenne tutkimuksessa
Aamulehti	1	AL
Etelä-Saimaa	1	ES
Helsingin Uutiset	2	HU1–2
Helsingin Sanomat	15	HS1–15
Iltalehti	4	IL1–4
Iltasanomat	8	IS1–8
Itä-Savo	1	I–S
Kaleva	2	K1–2
Keskisuomalainen	1	KS
Keski-Uusimaa	1	KU
Kotimaa24	1	Koti24
MTV3	2	MTV3,1–2
Satakunnan Kansa	2	SK1–2
Tamperelainen	1	TL
Turun Sanomat	2	TS1–2
Uusimaa	1	UM
Voice.fi	1	V
Yle	2	Yle1–2
Facebook	5	FB1–5
Blogitekstit	3	blogi1–3
Yhteensä	56 tekstiä	19 lähdesivua

Esittelen taulukon 1 vasemmassa sarakkeessa käyttämäni lähdesivustot. Keskimmaisessä sarakkeessa taas kerron, kuinka monta tekstiä aineistoni sisältää kultakin sivustolta. Käytän tutkielmani analyysissä taulukon oikeassa sarakkeessa esittelemiäni aineiston lyhenteitä. Mikäli siis käytän analyysini esimerkissä lähdeviitettä (HS8), kyseessä on aineistoni kahdeksas Helsingin Sanomien

verkkosivuilta poimittu pahoittelu. Tarkemmat selitykset lyhenteille löytyvät tutkimukseni lähdeluettelosta sivuilta 50–54.

Aineistoni vanhimmat tekstit on julkaistu vuoden 2016 lopulla ja uusien vuoden 2018 joulukuussa. Suurimman osan aineistoani olen kuitenkin kerännyt vuodelta 2018, jolloin julkisten pahoitteluiden tarve kohosi Me too -kampanjoinnin seurauksena suurimmilleen. Aineistoni keruun kannalta aivainasemassa on ollut hyvin aktiivinen uutismedioiden seuraaminen. Olen säännöllisesti lukenut erilaisia digilehtiä ja kerännyt ylös kaikki ne uutiset, joissa esiintyy julkinen anteeksipyyntö. Lisäksi olen kerryttänyt aineistoani Googlen avulla niin, että olen erilaisin hakusanoin etsinyt uutisia, jotka soveltuisivat aineistoni osaksi. Päädyin tähän ratkaisuun siitä syystä, ettei minun olisi ollut ajallisesti mahdollista käydä läpi jokaista Suomessa julkaistua uutista. Jos taas olisin rajannut aineistoni vain joihinkin tiettyihin uutislähteisiin, olisi moni tutkielmani kannalta merkityksellinen pahoittelu jäänyt analyysini ulkopuolelle.

Aineistoni koostuu siis julkisista ja kaikkien luettavissa olevista teksteistä, joten varsinaista tutkimuseettistä ongelmaa ei synny. Säilytänkin analyysini tukena käyttämissäni esimerkeissä kaikki henkilön-, yritysten- ja yhtiöiden nimet alkuperäisinä. Tutkimukseni kannalta julkisten pahoitteluiden erisnimillä ei kuitenkaan ole suurempaa merkitystä, sillä en kiinnitä vaikuttamiskeinojen erittelyssä huomiota muuhun kuin itse tekstiin ja osin sen taustalla vaikuttaviin tapahtumiin. Tästä syystä en puhu julkisten pahoitteluiden tuottajista heidän nimillään, vaan käytän erityisesti termejä *pahoittelija*, *pahoitteleva osapuoli* ja *pahoitteleva taho*.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Johdannon jälkeen jatkan tutkimustani teoriaosuudella, joka koostuu yhdestä pääluvusta. Käsittelen luvussa 2 puheen ja kirjoituksen vaikuttavuutta lingvistisestä näkökulmasta. Jaan luvun kolmeen alalukuun, joista ensimmäisessä (2.1) kerron yleisemmin kielellisestä vaikuttamisesta ja sen mahdollistamasta vallankäytöstä. Alaluvussa 2.2 taustoitan tutkimukseni ensimmäistä tutkimuskysymystä kirjoittamalla tarkemmin argumentaation taustateoriasta ja keskeisimmistä käsitteistä. Teorialuvun viimeisessä alaluvussa (2.3) luon teoreettista taustaa toiselle tutkimuskysymykselleni: kerron tarkemmin retoriikan teorioista ja keskeisimmistä käsitteistä, minkä lisäksi teen tiiviin katsauksen myös retoriikan historiaan.

Luku 3 muodostaa tutkimukseni analyysiosan, jossa vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Alaluvussa 3.1 analysoin aineistoesimerkkien avulla, millaisia argumentaatiotapoja julkissa

pahoitteluissa käytetään. Kiinnitän analyysissäni huomiota myös siihen, mihin eri tapojen valinnalla pyritään. Toiseen tutkimuskysymykseeni vastaan alaluvussa 3.2, jossa analysoin julkisissa pahoitteluissa käytettyjä retorisia tehokeinoja. Osoitan analyysilläni myös, mihin tarkoitukseen eri keinoja valitaan. Alaluvussa 3.3 käsittelen tutkimustuloksiani koostetusti ja vastaan vielä viimeiseen tutkimuskysymykseeni. Pohdin ensin, onko julkisten pahoitteluiden argumentaatiotavoissa ja retorisissa keinoissa suuria eroja eri tekstien välillä. Tarkastelen julkisia pahoitteluita siis siitä näkökulmasta, ovatko jotkin tekstit argumentoivampia kuin toiset.

Tutkimukseni luvussa 4 vastaan johdannossa asettamiini tutkimuskysymyksiin ja tarkastelen niitä hypoteesini näkökulmasta. Pohdin, osoittautuuko ennakkoluuloni julkisten pahoitteluiden hienovaraisesta retoriikasta oikeaksi vai vääräksi. Tarkastelen tutkimustani myös kriittisesti ja arvioin sen merkitystä suomenkielisen lingvistiikan kenttään.

2 Argumentaatio ja retoriikka kielellisenä vaikuttamisena

Luvussa 2 esittelen tarkemmin tutkimukseni teoreettista taustaa. Jaan luvun kolmeen alalukuun, joista ensimmäisessä (2.1) kerron yleisemmällä tasolla kielellisestä vaikuttamisesta ja siihen kytkeytyvästä vallasta. Toisessa alaluvussa (2.2) taustoitan työni ensimmäistä tutkimuskysymystä ja esittelen argumentaation teoriaa ja keskeisimpiä käsitteitä. Viimeisessä alaluvussa (2.3) luon taustan toiselle tutkimuskysymykselleni ja kerron tarkemmin retoriikan teoriasta sekä keskeisimmistä käsitteistä.

2.1 Kielellinen vaikuttaminen

Mikään kielenkäyttö ei ole vain referentiaalisen merkityksen eli niin sanotun informaation välittämistä kirjoittajalta lukijalle. Sen sijaan kielelliset valinnat ovat kytköksissä kirjoittajan valitsemaan näkökulmaan, jonka taustalla on jokin arvoista ja uskomuksista koostettu ideologia. Jokainen kirjallinen ilmaus sisältää siis tunteita sekä kirjoittajan tavan suhtautua käsiteltävään asiaan tai muihin ihmisiin. (Kalliokoski 1996a: 8.) Kielenkäyttö on luonteeltaan myös konstruktivistista, eli sillä on sosiaalisia vaikutuksia kieltä ympäröivään maailmaan. Samalla tämä maailma vaikuttaa siihen, miten kieltä erilaisissa tilanteissa käytetään. (Pietikäinen 2000: 192.)

Vaikuttavuus on kaiken kielenkäytön, niin puheen kuin kirjoittamisenkin, perimmäinen ominaisuus (Jokinen 1999a: 47). Voidaankin sanoa, että kielelliset ilmaisut sisältävät aina potentiaalista vallankäyttöä. Kielellinen valta ei ilmene vain yhteiskunnan makrotasolla esimerkiksi politiikassa, vaan vallan asymmetrioita ilmenee myös jokapäiväisessä, arkisessa vuorovaikutuksessa. (Kalliokoski 1996: 13.) Silti on totuttu ajattelemaan, että eräiden tekstilajien keskeisiin piirteisiin kuuluu objektiivisuus. Kielenkäyttäjän on kuitenkin valittava puheenvuorolleen jokin näkökulma, mikä tekee täysin objektiivisen havainnoinnin mahdottomaksi (Kalliokoski 1996a: 13). Näin jopa uutiset ja tieteelliset tutkimukset voidaan nähdä vaikuttavina tekstilajeina (Keränen 1996: 112).

Muun muassa sanomalehtien teksteissä esiintyy neutraaleilta ja itsestään selviltä vaikuttavia esittämistapoja, joiden neutraalius voidaan kyseenalaistaa kielellisen vaikuttamisen näkökulmasta. Uutisissa voidaankin käyttää esimerkiksi metaforia hyvin huomaamattoman vaikuttamisen keinona. Etenkin pakolaisista puhuttaessa uutisissa käytetään paljon sellaisia ilmauksia kuin *pakolaisaalto*, *-tulva* tai *-virta*. Samalla pakolaisten saapuminen kategorioidaan samaan luokkaan vakavien

luonnonkatastrofien kanssa. Pakolaiset esitetään uutisteksteissä siis haitallisena, epäinhimillisenä massana. (Blomqvist 1996: 131–133.)

Kielellinen vaikuttaminen kytkeytyy siis tiukasti valtaan. Lingvistiikassa valta käsitetään yleisesti kykynä saada aikaan ennalta toivottuja tuloksia. Näkökulmassa ei kuitenkaan ole kyse siitä, että vallassa olevien tai vaikuttamaan pyrkivien henkilöiden näkemyksiä pakotettaisiin vastaanottajille. (Lehtonen 1996: 23.) Sen sijaan näkökulman yhtenä perimmäisistä ajatuksista on, että vaikutuksenalainen taho saadaan ikään kuin omasta tahdostaan toimimaan puhujan tai kirjoittajan toivomalla tavalla (Torkki 2006: 42). Kielellinen vaikuttaminen voidaankin tehdä niin hienovaraisesti, ettei sen kohde aina edes huomaa häneen kohdistuvia vaikuttamispyrkimyksiä.

Tutkimukseni kannalta merkittävimmän kielellisen vaikuttamisen ulottuvuuden muodostavat argumentaatio ja retoriikka. Modernissa argumentaation ja retoriikan tutkimuksessa keskitytään yleensä tapoihin, joilla tiettyjä merkityksiä tai sosiaalisen todellisuuden versioita kuvataan. Tutkimus kiinnittyykin väistämättä tilanteisiin merkityksenannon prosesseihin. Tämä johtaa aineistojen yksityiskohtaiseen suostuttelun elementtien, vastavuoroisuuden tai vakuuttelun erittelyyn. (Jokinen & Juhila 1999: 77.) Tällaiseen yksityiskohtaiseen suostuttelun ja vakuuttelun elementtien erittelyyn paneudun myös tässä tutkimuksessa. Tutkin julkisten pahoitteluiden kielellistä vaikuttamista juuri argumentointitapojen ja retoristen tehokeinojen näkökulmasta.

2.2 Argumentaatio

Argumentaatiolla on kaksi toisilleen vastakkaista merkitystä. Ensinnäkin argumentaatio tarkoittaa oman näkemyksen puolustamista tai vahvistamista. Lisäksi argumentaatiolla voidaan viitata vastapuolen näkemyksen heikentämiseen tai kritisointiin. (Jokinen 1999b: 127.) Kyse on siis vaikuttavasta puheesta, jonka välityksellä puhuja tai kirjoittaja pyrkii saamaan omille positiolleen kannatusta vastaanottajien joukossa. Esimerkiksi argumentoivalla kirjoituksella voidaan tuoda esille kirjoittajan omia väitteitä puoltavia seikkoja. Vaihtoehtoisesti sillä voidaan todistaa toisen osapuolen väitteitä vastaan (Siitonen 2012: 127). Tällaista kirjoitusta tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, ettei argumentaatiossa ole kyse puhujan tai kirjoittajan tahdon toteuttamisesta pakon tai painostuksen avulla. Sen sijaan kyse on nimenomaan yleisön vakaumusten tai taipumusten muuttamisesta. Vastaanottajan aseman korostaminen osoittaakin, että argumentaatiossa myös yleisön mielipiteille annetaan kiistaton arvo. (Perelman 1977: 17–18.) Uskon vastaanottajan näkemyksen arvon olevan tutkimukseni aineistossa erityisen korostainen, sillä kyse on julkisista pahoitteluista.

Anteeksi pyydettyäessä ihmiset ja tilanteet on kohdattava avoimesti (Sorainen 2018: 341), joten vastapuolen näkemysten kuunteleminen ja huomioinen ovat pahoittelun tärkeimpiä ulottuvuuksia.

Argumentaatiota tarkastellaan ennen kaikkea tekemisenä ja sosiaalisena toimintana. Sosiaalisen luonteensa vuoksi argumentaatio tapahtuukin aina laajemman argumentaatiokontekstin osana (Jokinen 1999b: 127–128). Käytännön tutkimuksen kannalta tämä tarkoittaa, ettei analyysia voi tehdä huomioimatta kontekstia, jossa argumentaatio tapahtuu. Omassa tutkimuksessani en erittele laajemmin aineistoni yksittäisiä argumentaatiokonteksteja, mutta analyysini tuloksiin vaikuttaa luonnollisesti se, mitä entuudestaan tiedän pahoitteluiden taustoista.

Argumentaatiokontekstin väistämätön olemassaolo tarkoittaa, ettei argumentaatio voi koskaan tapahtua tyhjiössä. Koska yleisö ja vuorovaikutuskumppanit vaihtuvat tilanteesta toiseen, ei voida olettaa, että samanlaiset vakuuttamisen tavat toimisivat kaikissa käyttöyhteyksissä samalla tavoin (Perelman 1977: 16; Jokinen 1999b: 132). Suhde konkreettisesti paikalla olevaan tai oletettuun yleisöön vaikuttaa merkittävästi argumentaation lopputulokseen, sillä väitteen vakuuttavuus muodostuu viime kädessä sen vastaanotossa. Argumentaatiokontekstiin keskeisesti liittyvä ulottuvuus onkin sen puhuja-yleisösuhte, joka tekee argumentaatiosta yllätyksellisen ja monipolvisen tapahtuman. (Jokinen 1999b: 128.) Vaikka taitava argumentoija sovittaakin argumenttinsa aina keskustelun aiheen tai kuulijakunnan mukaan (Perelman 1977: 20), ei niiden toimivuutta voida etukäteen ennustaa. Toisinaan jopa taidokkaasti suunniteltu argumentaatio saattaa epäonnistua, kun vakuuttavuuteen vaikuttaakin myös vastaanottajan tunne- ja viireystila.

Argumentaationtutkimuksessa argumentti kuuluu argumentaatiokontekstin ja puhuja-yleisösuhteen ohella keskeisimpiin käsitteisiin. Argumentilla tarkoitetaan perustelua sille, miksi jokin väite tulisi hyväksyä. Sen tehtävä on siis uskottavasti perustellen vakuuttaa lukija kirjoituksen tai puheen oikeellisuudesta. Argumentin vastakohta on selitys, josta se eroaa tarkoitukseltaan: selityksen tehtävä ei ole vastaanottajan vakuuttaminen vaan jonkin sanotun ymmärrettäväksi tekeminen. (Kakkuri-Knuuttila 1998a: 51.) Havainnollistan tätä argumentoinnin ja selityksen välistä eroa alla olevien esimerkkivirkkeiden avulla:

(1) Varas on varmasti paennut ikkunasta, *koska jalanjäljet alkavat sen alta.*

(2) Varas on varmasti paennut ikkunasta, *koska hän on säikähtänyt vahtikoiraa.*

Havainnollistavista virkkeistäni ensimmäisen sivulause on esimerkki perusteleavasta argumentista. Virkkeen päälauseessa kerrotaan jokin tapahtuma, kun taas sivulauseella pyritään vakuuttamaan vastaanottaja sen oikeellisuudesta. Esimerkin 2 päälause ja näin myös tapahtuma on sama kuin esimerkissä 1. Sen sivulause ei kuitenkaan pyri argumentin tavoin perustelemaan vakuuttajalle, miksi

varkaan pako ikkunasta on varmaa. Sen sijaan sivulauseessa tarjotaan selitys päälauseen tapahtumalle: varas on paennut ikkunasta, koska hän on pelästynyt talon vahtikoiraan. Virkkeen 2 taustalla on siis oletus, jonka mukaan päälauseen tapahtumaa ei tarvitse enää perustella.

Argumentin käsitettä voidaan käyttää kuvaamaan myös väitteen ja sen perustelujen muodostamaa kokonaisuutta (Siitonen 2012: 128). Varsinaisen väitteen ja perustelujen lisäksi argumentti sisältää joukon taustaoletuksia, joiden tehtävänä on toimia linkkinä perustelun ja väitteen välillä. Linkki selittää, miksi perustelut hyväksynyt vastaanottaja hyväksyy myös niiden taustalla olevan väitteen. (Kakkuri-Knuuttila 1998a: 52–53.) Esimerkiksi yllä mainitun virkkeen 1 vakuuttavuuden edellytyksenä voisi olla taustaoletus, jonka mukaan murron kohteena olevan talon ympäristöstä ei löydy muita merkityksellisiä jalanjälkiä.

Argumentteja analysoitaessa tarkoituksena on tuoda esiin sen taustaoletukset ja argumenttoijan itselleen omaksumat yleiset edellytykset. Lisäksi analyysillä osoitetaan yhteys perusteltavan seikan ja sen perustelujen välillä. (Siitonen 2012: 127.) Monitieteisenä ja suosittuna tutkimussuuntana argumentaatiota voidaan käytännössä tutkia lukuisista näkökulmista. Monissa tutkimuksissa argumentoinnin analyysi kohdistuu kuitenkin erilaisten argumentaatiotapojen yksityiskohtaiseen erittelyyn. Tällainen argumentaatioanalyysi nousi suosituimmaksi vaikuttavan puheen tutkimusmetodiksi, kun niin kutsuttu uusi retoriikka valtasi tutkimuksen kenttää (Perelman 1977: 11).

Argumentaatiotavat ovat kuhunkin puhetilanteeseen valittuja tapoja perustella omia näkemyksiään (ks. esim. U. Puro 2007: 46–47). Näitä tapoja esittelee tarkemmin esimerkiksi uuden retoriikan edelläkävijä Chaïm Perelman (1977) teoksessaan *Retoriikan valtakunta*. Perelmanin argumentaatiotapoihin kuuluu muun muassa vuorovaikutukseen perustuva argumentti, jolla samaistetaan kaksi oliota tai tilannetta ja osoitetaan, että niitä on tietyn suhteen korreloivina termeinä kohdeltava samalla tavoin (mts. 78). Tutkimukseni argumentaatiotavoista esimerkiksi auktoriteettiin vetoaminen (ks. s. 26) ja oikeudenmukaisuus (ks. s. 28) perustuvat juuri Perelmanin retoriikkaan.

Argumentaatiotavat jaetaan tyypillisesti kahteen ryhmään: käytännöllisiin ja teoreettisiin. Käytännöllinen argumentaatio liittyy läheisesti toimintaan, jolloin väitteen tarkoitus on ilmaista aikomusta, toimintakehotusta, suositusta, arvoa tai normia. (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998: 86–87.) Siihen kuuluvat arvojen ja normien myötä myös moraaliset argumentit (Hallamaa 1998: 226). Teoreettinen argumentaatio taas koskee kuvauksia siitä, miten asiat ovat (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998: 87). Tiivistetysti voidaan sanoa, että käytännöllisellä päättelyllä vedotaan vastaanottajan tunteisiin ja teoreettisella tämän järkeen.

Argumentaatiota tutkittaessa eräs suosittu analyysitapa on myös argumenttien onnistuneisuuden ja hyvyyden tarkastelu. Argumentin hyvyydellä tarkoitetaan sitä, toteutuuko argumentaation ajama

tavoite (Kakkuri-Knuuttila & Halonen 1998: 60). Toisin sanoen argumentaatio onnistuu silloin, kun puhuja tai kirjoittaja vaikuttaa yleisöön toivomallaan tavalla. Aineistoni julkisissa pahoitteluissa argumentaation tavoite on siis onnistunut, jos vastaanottaja antaa pahoittelevalle taholle anteeksi. Argumentaation hyvyteen liittyy keskeisesti myös varsinaiset argumentaatiovirheet, jotka voivat olla tahallisia tai tahattomia (Ylikoski 1998: 158). Arkipuheessakin varsin yleinen argumentaatiovirhe on henkilöä vastaan hyökkääminen. Hyökkäyksellä argumentoiija viittaa vastustajassaan sellaisiin piirteisiin, jotka ovat keskustelun kannalta irrelevantteja. (mts. 162, 165.)

Kaiken kaikkiaan argumentaatio on tutkimuskohteena hyvin vanha ja suosittu. Sen juuret juontavatkin aina Aristoteleen aikoihin asti (ks. esim. J.–P. Puro 2005). Tutkimus on vuosisatojen saatossa kehittynyt moderniksi ja monitieteiseksi alaksi, joka jakautuu tutkimusten lähtökohdilta ja tavoitteilta kolmeen tasoon. Ensimmäisen tason teoreetikot keskittyvät tutkimaan sitä abstraktia propositiojoukkoa, johon argumentoiija puheessaan tai tekstissään viittaa. Toisen tason tutkimuksissa painotetaan sitä tapahtumaa, jossa henkilön lähtöuskomuksiin asettuu uusi uskomus. Kolmas tutkimuksen taso taas keskittyy argumentointiin sosiaalisena ja julkisena prosessina, jonka avulla pyritään vaikuttamaan toisiin henkilöihin tai löryhmiin. (Ritola 2012: 35.) Oma tutkimukseni kuuluu tasoista kolmanteen, sillä analyysini lähtökohta on juuri argumentaatiotapojen aktuaalisen käytön tarkastelu.

2.3 Retoriikka

Argumentaatio muodostaa retoriikan perustan, jonka varaan rakentuvat kaikki tekstien retoriset tehokeinot (Kakkuri-Knuuttila 1998b: 233). Retoriikalla tarkoitetaan siis yleisön vakuuttamista esitetyn argumentin pätevyydestä. Retorisuutta ilmenee kaikessa kielenkäytössä, ja tavallinenkin arkipuhe voi olla luonteeltaan hyvin retorista. (Jokinen 1999b, 47.) Koska retorisuus on kaiken kielenkäytön perimmäinen ominaisuus, sitä ilmenee myös sellaisissa tekstilajeissa, joissa sitä ei olettaisi esiintyvän. Esimerkiksi tieteellinen tutkimus mielletään usein kiistattomaksi totuudeksi ja kirjoittajan subjektiivisten valintojen sekä kielen ulkopuoliseksi kokonaisuudeksi. Tieteenalat ja tutkimuskäytännöt ovat kuitenkin retorista toimintaa, jolloin niiden tuloksetkin ovat lopulta retorisia. (Keränen 1996: 109.)

Retoriikka lienee kielentutkijoille ja monille maallikoillekin tuttu erityisesti Aristoteleen *Retoriikka*-teoksesta. Argumentaation tapaan myös retoriikka on siis saanut alkunsa Aristoteleen aikana, jonka jälkeen se on vuosisatojen kuluessa muokkautunut monitieteiseksi alaksi. Satoja vuosia vanhassa

Retoriikassa Aristoteles jakaa vaikutuskeinot kolmeen osaan: logosiin, pathosiin ja ethosiin. Kunkin keinon tehtävänä on argumentaation tapaan tekstin pääväitteen tai sen sanoman uskottavuuden tuottaminen. Näistä logos viittaa argumentin asiasisältöön, ja vaikuttavassa puheessa sillä vedotaan vastaanottajan järkeen. Pathos taas on logosin vastakohta, joka viittaa yleisön vastaanottokykyyn. Vastaanottokyky tarkoittaa vastaanottajan mielentilaa ja tuntemuksia, jotka vaikuttavat tapaan, jolla hän vastaanottaa hänelle suunnatun argumentin. Pathosissa on siis kyse vastaanottajan tunteisiin vetoamisesta. Aristoteleen kolmas vaikutuskeino, ethos, taas viittaa niihin tapoihin, joilla kirjoittaja ilmentää omaa uskottavuuttaan. Käytännössä tällä tarkoitetaan puhujan persoonan vaikutusta tämän vaikuttavuuteen. (J.–P. Puro 2005: 32–33; Kakkuri-Knuuttila 1998b: 233.)

Aristoteleen ajoista on useiden mutkien kautta päädytty niin kutsuttuun uuteen retoriikkaan. Klassisina aikoina retoriikka painottui enimmäkseen käytännöllisyyteen: sen lähtökohtana oli puhuja ja hänen sanomansa perille meneminen. Kuitenkin jo antiikin aikana retoriikka oli muutakin kuin puheoppaita ja normatiivisia ohjeistuksia. (J.–P. Puro 2005: 107.) Klassisesta yleisöpuheeseen nojaavasta traditiosta on jo päästy irti, vaikka uusi retoriikka yhtä aikaa jatkaa ja laajentaa Aristoteleen retoriikkaa. Uuden retoriikan keskeisimmäksi tutkimuskohteeksi nousi kuitenkin puhetaidon sijasta erilaiset argumentit ja niiden esittämisen ehdot. (Perelman 1977: 11.) Tässäkin tutkimuksessa kohdistan analyysini uuden retoriikan tapaan juuri julkisissa pahoitteluissa esitettyihin argumentteihin ja niiden esittämisen ehtoihin.

Kun argumentaation tutkimuksessa käytetään ilmausta argumentaatiokonteksti (ks. s. 11), retoriikan tutkimuksessa puhutaan retorisesta tilanteesta. Tämä käsite sisältää puhujan, yleisön sekä puheen foorumin. (Kakkuri-Knuuttila 1999b: 235.) Kyseessä on siis kaksi hyvin samankaltaista käsitettä. Myös retorisen tilanteen määrittely on kuitenkin muuttunut huomattavasti tultaessa klassisesta uuteen retoriikkaan. Aristoteleen puhetaidon oppikirjassa tilanteet olivat poliittinen puhe, oikeuspuhe ja juhlapuhe. Keskiajan merkittävimmät tilanteet olivat kirkolliset ja hallinnolliset tapahtumat, kun taas nykyaikana retoriseksi tilanteeksi voidaan määritellä käytännössä mikä vain kommunikaatitilanne. (Kakkuri-Knuuttila 1999b: 235–236.) Uusi retoriikka ei siis rajaa tarkasteltavia esityksiä yleisön perusteella, vaan tutkimuksen kohteena voi olla kaikenlaisille yleisöille tarkoitettuja kielenkäyttötilanteita. Retoriikan tutkimukselle ei ole enää merkityksellistä, osoitetaanko esitys koko ihmiskunnalle vai yhdelle ihmiselle, vai onko kyse argumenteista, jotka esitämme itsellemme yksityisessä pohdinnassa. (Perelman 1977: 11.)

Vaikka uusi retoriikka ei enää rajaakaan tarkasteltavia kohteita yleisön mukaan, on yleisön rakenteella merkitystä itse retoriselle tilanteelle. Mitä yhtenäisempi yleisö on koostumukseltaan, sitä helpompi puhujan tai kirjoittajan on sitä lähestyä. Yksinomaan tietyn ammattiryhmän tai vakaumuksen edustajista muodostuvan yleisön voi olettaa olevan valmis hyväksymään muun muassa

tiettyihin auktoriteetteihin ja perusteluihin nojaavat väitteet muita ryhmiä todennäköisemmin. Mitä laajempi ja moninaisempi vastaanottajien ryhmä on kyseessä, sitä hankalampi on huolehtia, etteivät jotkin argumentit yleisön mielestä sodi toisiaan vastaan. Suuren yleisön kohdalla myös jotkin esisopimukset voivat vieraannuttaa niihin kriittisesti suhtautuvan vastaanottajan jo ennen varsinaisen vaikuttamisen alkamista. (Kuusisto 1996: 275–276.) Esisopimukset taas ovat retorisen tilanteen julkilausumattomia lähtökohtia, joihin kuuluvat esimerkiksi yleisön tavat, arvot ja uskomukset (Kuusisto 1996: 277).

Uusimman käsityksen mukaan retorisen tilanteen voi siis muodostaa mikä vain kommunikaatiotilanne, minkä seurauksena myös kirjoitettuja tekstejä voidaan käsitellä retorisen tilanteen näkökulmasta. Näin omakin aineistoni muodostaa 56 retorista kommunikaatiotilannetta, joissa puhuja on julkisuuden henkilö, tunnettu yritys tai yhdistys, joka pahoittelee toimintaansa. Tilanteissa viestin sanoma taas osoitetaan erityisesti loukkaantuneelle osapuolelle. Laajemman ja varsin heterogeenisen yleisön muodostavat kuitenkin kaikki ne vastaanottajat, jotka lukevat julkisen pahoittelun. Aineistoni tekstien foorumeita taas ovat erilaiset sosiaalisen median ja digitaalisten uutisten kanavat.

Retoriikka ja argumentaatio muodostavat kokonaisuuden niin, että retorista analyysia voidaan pitää argumentaatioanalyysin täydennyksenä (Kakkuri-Knuuttila 1998b: 234). Retorisessa analyysissa tarkastellaan merkitysten tuottamista ja sen kielellisiä prosesseja siitä näkökulmasta, miten todellisuuden erilaisia versioita pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kannattaviksi. Tarkastelun yhtenä kohteena on myös se, kuinka lukijat, kuulijat ja keskustelukumppanit saadaan sitoutumaan näihin vaihtoehtoihin todellisuuksiin. (Jokinen 1999b: 126.) Argumentaatioanalyysin tapaan moderni retorinen analyysi koostuukin usein yksityiskohtaisesta tehokeinojen erittelystä (Jokinen & Juhila 1999: 77).

Argumentaatioanalyysi keskittyy siis tarkastelemaan argumentin asiasisältöä. Sen sijaan retorinen analyysi toimii tämän täydennyksenä niin, että se keskittyy argumenttien kielellisen ilmiasun tutkimukseen. (Kakkuri-Knuuttila 1998: 234.) Retorisissa tutkimuksissa siis analysoidaan, millaisilla vakuuttamisen ja suostuttelun keinoilla vastaanottaja pyritään vakuuttamaan argumentin uskottavuudesta ja kannattavuudesta (Jokinen 1999a: 47). Retorisessa tutkimuksessa analysoija ei kuitenkaan ota tuomarin roolia ja ratkaise, mikä jonkin kuvauksen versioista on totuudellisempi. Sen sijaan vaan hän kiinnittää huomionsa niihin kielellisiin resursseihin, joita argumentoijat käyttävät tilanteisesti rakentaessaan kuvauksistaan ”tosia” (Potter 1996: 112). Juuri nämä resurssit ovat vaikuttavan puheen tai tekstin retorisia tehokeinoja.

Retorisetkin keinot voidaan jakaa kahteen vastakkaiseen ryhmään: puolustaviin ja hyökkääviin. Puolustavassa retoriikassa puhuja pyrkii vahvistamaan omaa positiotaan niin, että vastapuoli ei pysty vahingoittamaan sitä. Hyökkäävällä retoriikalla taas puhujan tarkoituksena on vasta-argumenttien vahingoittaminen. Näistä ryhmistä retoriikan perustan muodostaa argumentteja puolustava ryhmä, sillä hyökkäävää retoriikka ei pidetä vaikuttavuuden näkökulmasta kannattavana. (Jokinen 1999b: 130.) Retorisia keinoja tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava, että edes puolustavat tehokeinot eivät ole lista takuuvarmoista vakuuttamisen keinoista. Keinot on valittava kuhunkin tilanteeseen aina uudelleen, ja julkisissa pahoitteluissa käytetyt vaikuttamistavat ovatkin hyvin erilaisia kuin esimerkiksi poliittisessa puheenvuorossa.

Hyvä esimerkki puolustavasta retoriikasta on mahdolliseen vasta-argumenttiin varautuminen. Tällä keinolla tarkoitetaan sitä, kuinka oma argumentti pyritään suojaamaan jo oman puheenvuoron aikana niin, että toiselta osapuolelta viedään mahdollisuus käyttää kyseistä argumenttia. (Jokinen 1999b: 155.) Tätä keinoa voisi käyttää esimerkiksi niin, että omalla puheenvuorolla tuodaan esiin myös vastapuolen näkemys. Näin puhuja tai kirjoittaja osoittaa olevansa tietoinen myös vastustajansa näkemyksistä. Hyökkäävää retoriikkaa sen sijaan voisi olla tutkimusraportin rakentaminen siten, että kirjoittajan itsensä kannattamat tutkimustulokset esitetään hyvin vahvasti argumentoiden, kun taas niihin poleemisessa suhteessa olevat teoriat esitetään heikoin argumentein (Jokinen 1999b: 130–131). Tutkimukseni aineistossa puolustavaa retoriikkaa edustaakin juuri vasta-argumenttiin varautuminen (ks. s. 43), kun taas hyökkääväksi retoriikaksi voidaan lukea esimerkiksi ironia (ks. s. 43).

Tutkimuksessani tarkastelen pahoitteluiden retoriikkaa juuri uuden retoriikan viitoittamalla tiellä: erittelen yksityiskohtaisesti aineistoni julkisissa pahoitteluissa hyödynnettäviä retorisia tehokeinoja. Varsinaisten retoristen strategioiden lisäksi kiinnitän erityistä huomiota niiden aktuaaliseen käyttöön. Tutkimuksessani ei siis ole itsetarkoituksellista vain retoristen keinojen erittely vaan sen analysoiminen, mihin valituilla keinoilla pyritään.

3 Julkisten pahoitteluiden argumentaatio ja retoriikka

Luku 3 muodostaa tutkimukseni analyysiosan, jossa tarkastelen julkisten pahoitteluiden argumentaatiotapoja ja retorisia tehokeinoja. Jaan luvun kolmeen osaan niin, että tutkimukseni dispositio jäsentyy tutkimuskysymysteni mukaan. Alaluvussa 3.1 keskityn siis julkisten pahoitteluiden argumentaatiotapojen analyysiin ja alaluvussa 3.2 retoristen tehokeinojen erittelyyn. Alaluvussa 3.3 taas vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseeni ja pohdin kielellisen vaikuttamisen näkökulmasta, onko aineistoni julkisten pahoitteluiden välillä suurta vaihtelua. Kokoon alaluvussa myös aiempien kysymyksen tuloksia yhteen ja analysoin kokoavasti, mihin julkisten pahoitteluiden argumentaatiotavoilla ja retorisilla keinoilla pyritään.

3.1 Julkisten pahoitteluiden argumentaatiotavat

Analysoin tässä luvussa niitä julkisten pahoitteluiden argumentaatiotapoja, jotka esiintyvät aineistossani useammin kuin kerran. Tutkimukseni ulkopuolelle jätän siis sellaiset argumentoinnin tavat, jotka esiintyvät aineistossani vain yksittäisinä poikkeamina. Tätä useammin käytetyt argumentaatiotavat olen koonnut taulukkoon 2 suuruusjärjestyksessä niin, että ylimpänä on aineistoni julkisten pahoitteluiden eniten käytetty ja alimpana vähiten käytetty tapa. Argumentaatiotavan nimen lisäksi olen laskenut taulukkoni keskimmäiseen sarakkeeseen esiintymien kokonaismäärän. Vasemmanpuoleisessa sarakkeessa taas esitän suhteuttaen aineistoni kokonaismäärään, kuinka monessa pahoittelevassa tekstissä kyseistä argumentaatiotapaa käytetään.

TAULUKKO 2. *Julkisten pahoitteluiden argumentaatiotavat aineistossa*

Argumentaatiotapa	Esiintymien määrä aineistossa	Argumentaatiotapaa käyttävät tekstit / koko aineisto
Kiistäminen	32	19/56
Tunnustaminen	25	23/56
Tunteisiin vetoaminen	18	16/56
Sanktio tai legaalisuus	13	13/56
Lupaus muutoksesta	11	11/56
Konsensuksella vahvistaminen	9	8/56
Auktoriteettiin vetoaminen	8	6/56
Vastapuolen kehuminen	7	6/56
Oikeudenmukaisuus	7	5/56
Syylistäminen	6	5/56
Yhteiset arvot	6	5/56
Esimerkki	5	5/56
Faktan konstruoiminen	4	4/56
Yhteensä	151	

Kiistäminen

Kiistäminen on kenties hieman yllättäen aineistoni julkisissa pahoittelussa eniten käytetty argumentaatiotapa. Se esiintyy 19 eri pahoittelussa kaikkiaan 32 kertaa, mikä on huomattavasti useammin kuin sen vastakohta eli tunnustaminen. Aineistossani tämä retorinen teko toteutetaan aina erilaisilla kieltävillä rakenteilla. Kiellot muodostavatkin modaalisen ilmiön, jonka avulla puhuja – tai tässä tapauksessa pahoittelija – voi ilmaista kantansa esittämänsä virkkeen propositionaalisesta sisällöstä epäämällä sen totuuden (Hakulinen & Karlsson 1988: 266). Aineistoni julkisissa pahoittelussa erilaisilla kielloilla on nähdäkseni jopa kolme tarkoitusta. Näistä yleisimmällä pahoittelija pyrkii kiistämään joko oman tekonsa tai jonkun toisen osapuolen esittämän väitteen.

Havainnollistan tällaista kiistämistä esimerkillä 3, jossa pahoittelija kiistää hänen käytökseensä kohdistuvat syytteet.

- (3) En vetänyt kaatokännejä, ja eihän sellaisia puolessatoista tunnissa ehtisikään vetää. – – En tanssinut pöydillä enkä oksennellut. – – Olipa käytös mitä tahansa, on sitä pahoiteltava. (HS5.)

Esimerkissä 3 eräs kansanedustaja vastaa syytöksiin, joissa moititaan hänen liiallista juopumistaan illallisella. Hän pyytää anteeksi käytöstään, mutta kiistää suuret ylilyönnit. Kiellolla implikoidaan myös myönteistä vaihtoehtoa (ISK 2004: § 1610), joten pöydillä tanssimisen ja oksentelun kiistäminen voidaan tulkita sitä taustaa vasten, että tällainenkin käytös olisi voinut olla mahdollista. Näin kansanedustaja huomauttaa hienovaraisesti, että hänen käytöksensä ei lopulta ollut erityisen tuomittavaa.

Teon ja erilaisten väitteiden kiistämisen jälkeen yleisin pahoittelijoiden kiistämä seikka on heidän tekojensa tarkoituksellisuus. Sekä esimerkeissä 4 että 5 pahoittelijat kiistävät, että heidän tekonsa olisivat olleet tahallisia. He asettavat julkisesti kasvonsa suojattomiksi osoittamalla, että heidän huonot tekonsa ovat todellisia. Samalla he kuitenkin vetoavat inhimilliseen vahinkoon: teon tarkoitus on kenties ollut harmiton, mutta seuraukset ovatkin yllättäneet vahingollisuudellaan.

- (4) Ennen kaikkea mielen päällä ovat tietysti asianomaiset, joilta haluan pyytää sydämestäni aineeksi. Olen tuottanut heille pettymystä ja mielipahaa. *Missään vaiheessa tarkoitukseni ei ole ollut loukata ketään.* (UM.)
- (5) Jatkossa on oltava varovaisempi. Silloin pitää katsoa peiliin. *Ei ollut tarkoitus aiheuttaa kohua.* (HS10.)

Esimerkkien 4 ja 5 ero on kuitenkin siinä, että ensimmäisessä pahoittelija kertoo, ettei hänen ollut tarkoitus *loukata ketään*. Jälkimmäisessä esimerkissä pahoittelija ei kuitenkaan huomioi tekonsa vahingollisuutta pahoiteltavaa kohtaan. Sen sijaan hän ilmaisee, että vain kohun aiheuttaminen ei ollut teon tarkoituksellinen seuraus. Aineistossani hieman harvinaisempaa kiistämistä edustaa esimerkki 6, jossa eräs poliitikko kertoo, ettei hänen päihtymisestään johtuvaa moitittavaa käytöstä ole tapahtunut koskaan aiemmin.

- (6) Sitä olen ihmetellyt, että miten voi pelkkä viini mennä päähän niin nopeasti ja arvaamatta. *Ei tällaista ole ennen käynyt.* (IS7.)

Kuudennessa esimerkissä pahoittelija siis osoittaa kiellon kautta, että hänen tekonsa seuraukset, eli runsas päihtyminen eduskunnassa, on täysin ainutkertainen tapaus. Vetoamalla vastaavanlaisten seurausten harvinaisuuteen pahoittelija huomauttaa, että hän on ennenkin toiminut samoin, mutta seuraukset eivät ole olleet yhtä vahingolliset. Näin hän korostaa, että liiallinen päihtyminen oli puhdas

vahinko. Moitittavan teon ainutkertaisuuteen vetoaminen on siis hyvin samankaltaista kiistämistä kuin esimerkeissä 4 ja 5. Kiistämällä halutaan osoittaa, että huono toiminta ei ole ollut tarkoituksellista.

Tunnustaminen

Julkisista pahoitteluista koostuvassa aineistossani toiseksi yleisin argumentaatiotapa on tunnustaminen. Se esiintyy aineistossani 23 eri tekstissä 25 kertaa. Kokonaismäärältään tunnustaminen jää siis toiseksi kiistämiselle, mutta se esiintyy kuitenkin neljässä tekstissä useammin kuin erilaiset kieltävät rakenteet. Omien intressien rehdillä tunnustamisella pyritäänkin useimmiten herättämään vastaanottajan luottamus: kun pahoitteleva osapuoli erittelee näkyvästi omia sitoumuksiaan, hän antaa itsestään luotettavamman kuvan (Jokinen 1999b: 134). Pahoitteluiden kannalta tämä tarkoittaa sitä, että tekonsa rehdisti tunnustava julkisuuden henkilö näyttäytyy vastaanottajalle luotettavana henkilönä, jolle on helpompi antaa anteeksi.

Tutkimuksessani en tarkoita tunnustamisella niinkään omien intressien esille tuomista, vaan tehtyjen tekojen tai huonon käytöksen tunnustamista. Esimerkin 7 pahoittelija aloittaa tunnustuksensa kertomalla, miten lehdissä kirjoitetaan hänen syyllistyneen huumausainerikokseen. Lehtikirjoitusten syytösten jälkeen hän kertoo, että *tämä pitää paikkansa*. Pahoittelija tunnustaa siis tekonsa hyvin suoraan, vaikka hän jatkaakin tunnustustaan rikkeensä mittakaavaa vähättelemällä. Rehellisellä tunnustamisella pahoittelija pyrkii välttämään leimautumisen moraalittomaksi lain rikkojaksi: hän osoittaa ymmärtävänsä ja hyväksyvänsä itseään kohtaan asetetut syytökset.

- (7) Lehdissä on kirjoitettu, että minun epäillään syyllistyneen huumausaineen vaikutuksen alaisena ajamiseen. Tämä pitää paikkansa, vaikka kyseessä olikin hyvin vähäinen määrä. Oli ajattelematonta lähteä liikenteeseen, vaikka koin, että olin täysin ajokykyinen. Pyydän tätä anteeksi. (FB3.)

Esimerkin 7 tapaan myös esimerkki 8 sisältää hyvinkin suoria tunnustuksia. Pahoittelija myöntää avustustoimintansa alkeellisuuden, kirjanpidon epätarkkuuden ja avustustoimintaan liittyvien haasteiden ymmärtämättömyyden. Tämän jälkeen hän kuitenkin kertoo, ettei yhteenkään hänen projektiinsa liity minkäänlaisia laittomuuksia.

- (8) Myönnän täysin sen, että alkuvaiheessa avustustoimintani oli alkeellista ja järjestäytymätöntä. En pitänyt tarpeeksi tarkkaa kirjaa yksittäisten avustuskohteen tukimääristä, enkä muutoinkaan ymmärtänyt täydellisesti kaikkia avustustoiminnan laajenemiseen liittyviä haasteita. Jokainen projekti on kuitenkin opettanut minua suuresti, eikä mihinkään näistä liity minkäänlaisia laittomuuksia. (HS3.)

Tässä esimerkissä pahoittelija siis osoittaa syyllistyneensä kolmeen pienempään rikkeeseen, mutta samaan hengenvetoon hän kiistää laittomuuden, johon hänen on väitetty syyllistyneen. Alun tunnustusten tehtävänä on kiinnittää vastaanottajan huomio siihen, että pahoitteleva osapuoli on valmis tunnustamaan rikkeensä julkisesti. Näin vastaanottajassa pyritään herättämään luottamus pahoittelijaa kohtaan. Pahoittelijan pyyteettömyyteen luottava vastaanottaja hyväksyy helpommin myös esimerkin loppuun sijoitetun laittomuuden kiistämisen.

Tunteisiin vetoaminen

Tunteisiin vetoamisella on tärkeä rooli argumentaatiossa. Vastaanottajan tunteisiin vetoamalla hänet voidaan ensinnäkin motivoida argumentaatiotilanteeseen. Lisäksi tunteet ovat erityisen merkityksellisiä silloin, kun argumentaation päämääränä on ensisijaisesti aiheuttaa jotakin tietynlaista toimintaa. (Ylikoski 1998: 161–162.) Julkisista pahoitteluista koostuvassa aineistossani tunteisiin vetoaminen onkin suhteellisen yleistä. Oman aineistoni perusteella näyttää siltä, että julkisissa anteeksipyyntöissä tunteisiin vetoamisen keskeisin päämäärä on herättää vastaanottajassa sympatiam pahoittelijaa itseään kohtaan. Tällaiseen sympatian nostattamiseen pyritäänkin esimerkissä 9, jossa suomalainen elokuvaohjaaja kertoo tuntemuksistaan hänen toimintatapojensa ympärillä pyörivästä kohusta.

- (9) Erityisesti suren sitä, että lähes kaikki Ylen jutussa haastatellut näyttelijät ovat olleet sekä ystäviä että yhteistyökumppaneita vuosien ajan. Olemme tehneet työtä ja viettäneet aikaa yhdessä myös jutussa kuvattujen kokemusten jälkeen, eikä heistä kukaan ole aiemmin kertonut kärsineensä työskentelystä kanssani. Ystäväni eivät siis ole uskaltaneet puhua minulle. (IS3.)

Tässä esimerkissä ohjaaja korostaa paitsi omia negatiivisia tuntemuksiaan myös ystäviensä toimintaa, jonka hän kokee epäoikeudenmukaiseksi. Pahoitteleva ohjaaja pyrkii aiheuttamaan sympatian tunteita vastaanottajissaan nostamalla itsensä ikään kuin ulkopuolisen kärsijän rooliin; hänen omat ystävänsä ovat aiheuttaneet ylimääräistä tuskaa salailemalla todellisia tunteitaan. Hieman tätä erikoisempaa sympatian herättämisen tapaa aineistoni julkisissa pahoitteluissa edustaa niin sanottu puujalka-argumentti. Tällä argumentilla pahoittelija perustelee virheitään tai moitittavaa käytöstään jonkin vamman tai lähes minkä tahansa muun ominaisuuden varjolla (Hägg 2001: 113). Omassa aineistossani tällaista puujalka-argumenttia käytetään kuitenkin vain kolmessa tekstissä, joista jokaisessa varsinainen puujalka on pahoittelijan alkoholinkäyttöön liittyvä ongelma. Esimerkissä 10 kovakouraisesti toiminut kansanedustaja pyrkiikin osoittamaan, ettei hän alkoholiongelmansa vuoksi pystynyt vaikuttamaan käytökseensä. Nostamalla esiin henkilökohtaisen puujalkansa kansanedustaja

pyrkii herättämään vastaanottajassa sympatiaa niin, että tämä katsoisi tapahtunutta toimintaa läpi sormiensa.

- (10) Olen satuttanut kansanedustaja Veera Ruohoa ja loukannut häntä. Tuo ei tietenkään ole ollut tarkoitukseni, mutta humalapäissäni teen typeryyksiä enkä osaa hallita voimiani. Anteeksi vielä kerran. – – Ainoa ratkaisu on päästä irti alkoholista. Omin voimin se ei onnistu, joten haen siihen apua. (FB5.)

Kaikella aineistoni tunteisiin vetoavalla argumentaatiolla ei kuitenkaan pyritä herättämään sympatian tunteita julkisen pahoittelun esittäjää kohtaan. Yleensä tunteisiin vetoaminen onkin tehokkaimmillaan silloin, kun sen tueksi otetaan joitain yleistä sympatiaa herättäviä entiteettejä. Tällaisia sympatian kohteita voivat olla muun muassa kehitysmaiden perheet, sairaat lapset tai ainutkertainen luonto. (Hägg 2001: 51.) Esimerkissä 11 yleisen sympatian kohteiksi korotetaan veteraanirouvat ja sairaat lapset, jotka ovat Brother Christmas -yhdistyksen ansiosta saaneet iloa ja apua elämiinsä.

- (11) Helsingin Sanomat olisi voinut halutessaan valita 300 Brother Christmasin valokuvasta myös sellaisia, joissa kaksi veteraanirouvaa istuu samaisen huvijahdin kannella nauttimassa merimatkasta yhdistykseni heille järjestämässä – – hyväntekeväisyystempauksessa. Tai kuvia, joissa sairaat lapset saavat mielenvirkistystä ja iloa yhdistykseni kautta. (HS3.)

Esimerkin 11 pahoittelija vetoaa vastaanottajiensa tunteisiin erityisen tehokkaasti, sillä hän ei ainoastaan mainitse vanhusten ja lasten tilannetta. Lisäksi hän osoittaa, kuinka paljon nämä yleisen sympatian kohteet ovat hyötyneet Brother Christmasin avustustoiminnasta. Nostamalla itsensä hyväntekijän rooliin yhdistyksen päähenkilö pyrkii pahoittelullaan herättämään sympatian lisäksi myös vastaanottajiensa luottamuksen. Hyväntekeväisyydessä aktivoituneeseen henkilöön on helpompi liittää positiivisia mielikuvia, jolloin myös anteeksi antamisen todennäköisyys muuttuu entistä suuremmaksi.

Sanktio ja legalisuus

Pahoittelutilanteissa argumentteja voidaan vahvistaa vetoamalla erilaisiin lakeihin ja normeihin tai vaihtoehtoisesti myös niiden rikkomista seuraaviin sanktioihin (Tiililä 1996: 207, 229). Julkisissa pahoitteluisa etenkin sanktioilla vaikuttaminen näyttää aineistoni perusteella olevan suhteellisen yleistä. Mielenkiintoinen havainto on kuitenkin se, ettei yhdessäkään aineistoni pahoittelussa vahvisteta argumenttia tuomalla esiin sanktion mahdollisuutta tai sen uhkaa. Sen sijaan julkisissa pahoitteluisa sanktiolla vahvistaminen tapahtuu osoittamalla, että pahoittelija itse on jo kärsinyt rangaistuksen tuomittavasta teostaan. Tällaista argumentin vahvistamista jo kärsittyyn sanktioon vetoamalla esiintyy esimerkeissä 12 ja 13.

- (12) Ryhmä päättää siitä, haluaako se lisää sanktiota. Kyllä minun mielestäni nyt on aika kovat päätökset tulleet minulle tästä virheestä. Minun mielestäni tämä on jo aika riittävä. (K2.)
- (13) Sain tästä tapauksesta vakavan oppitunnin, joka vei yöunet, aiheutti turhaa murhetta perheessäni ja oli viedä työpaikan (KS).

Näistä esimerkeistä erityisesti ensimmäisessä pahoittelija osoittaa hyvin suoraan oman kantansa tekonsa seurauksista. Hänen selkeä näkemyksensä on, ettei suurempaa sanktiota enää tarvita, sillä hän on joutunut kärsimään virheestään jo riittävän rangaistuksen. Esimerkissä 13 kärsittyjä seurauksia ei kuitenkaan esitetä yhtä selkeästi. Pahoittelija ei suoraan sano, että hän ei ansaitsisi enää vakavampaa rangaistusta. Sen sijaan hän osoittaa kokemansa sanktion riittävyyden tuomalla esiin henkilökohtaisia ongelmia, jotka ovat seurauksia hänen teoistaan. Esimerkkien 12 ja 13 ero näkyy siis siinä, kuinka näkyväksi oma kokemus saadun sanktion riittävyydestä tehdään. Ensimmäisen esimerkin pahoittelija kertoo vahvasti oman kantansa sanktionsa kohtuullisuudesta, kun taas toisessa esimerkissä rangaistuksen riittävyyden arviointi jää pahoittelun vastaanottajalle.

Aineistoni julkisissa pahoitteluissa varsinaisiin lakeihin ja muihin säädettyihin normeihin vedotaan vain hyvin harvassa tekstissä. Näissä tapauksissa laillisuus tai laittomuus mainitaan yleensä silloin, kun on tarkoitus todistaa jonkin teon olevan lainmukainen. Esimerkiksi katkelmassa 14 häirinnästä syytetty näyttelijä vetoaa salassapitovelvollisuuteen perustellessaan, miksi hän ei voi kertoa syytösten taustoista enempää. Tällaisella argumentoinnilla pahoitteleva taho voikin pyrkiä osoittamaan luotettavuutensa: hän huomauttaa, ettei hän salaile yksityiskohtia omasta tahdostaan, vaan lain velvoittamana.

- (14) Asian tämän hetkinen tilanne on se, että tämän tarkemmin en asiasta voi lausua, koska asiakirjat ja niiden sisältö ovat salassapitovelvollisuuden alaisia ja tämän velvollisuuden rikkominen on rangaistava teko (FB1).
- (15) Helsingin Sanomat on haastatellut artikkeliinsa maamme johtavaa yhdistysoikeuden professoria Heikki Halilaa. Hän kertoo lehdelle, ettei yhdistyksen tarvitse kertoa toiminnastaan julkisuuteen. Tämä on täysin totta, mutta oma yhdistykseni on nimenomaisesti halunnut kertoa toiminnastaan julkisuuteen. Yhdistykseni on siis toiminut varsin avoimesti, toisin kuin lait ja asetukset edes vaatisivat. (HS3.)

Esimerkissä 15 argumenttia vahvistetaan legaalisuudella hyvin poikkeuksellisella tavalla. Kun esimerkissä 14 pahoittelija kertoo toimivansa lain mukaan, tässä esimerkissä pahoittelija osoittaa toimineensa avoimemmin kuin laki edellyttää. Pahoittelija siis kertoo laista, joka periaatteessa mahdollistaisi yhdistyksen tietojen salaamisen. Hän kuitenkin korostaa, miten juuri hänen yhdistyksensä on päättänyt toimia tämän vääryyden mahdollistaman lain vastaisesti. Tällaisella

argumentoinnilla pahoittelija pyrkii antamaan itsestään kuvan luotettavana ja avoimena henkilönä, jonka toiminnassa ei ole mitään epäilyttävää.

Lupaus muutoksesta

Muutoksen ja sen tarpeen korostamisella pyritään useimmiten luomaan mielikuvia uudenlaisista mahdollisuuksista (Juuti, Rannikko & Saarikoski 2004: 200). Tällainen muutospuhe näkyy julkisissa anteeksipyyntöissä pahoittelijan tekeminä lupauksina muutoksesta. Omassa aineistossani muutoslupauksia esiintyy 11 kertaa, mikä on aineistoni sisältöön suhteutettuna vielä melko runsaasti. Tähän lupauksen joukkoon mahtuu kuitenkin hyvin suurta vaihtelua etenkin luvattavien seikkojen näkökulmasta. Yleisin lupaus tyyppi aineistossani noudattaa esimerkkejä 16 ja 17, joissa pahoittelija vannoo, että heidän virheensä eivät tapahtuisi enää uudelleen.

(16) Suuret pahoittelut, vannon että tämä ei enää toistu (IS7).

(17) Mikään kommentista ei liity mitenkään eri yhteistyökumppaneihini (mm. Firebody) vaan ovat minun oma ylilyönti, joka ei toistu (FB4).

Ensisilmäyksellä vaikuttaa kuin näissä esimerkeissä lupauksiin ei sisältyisi ajatuksia varsinaisista muutoksista. Kyseessä onkin tilanne, jossa varsinainen muutos koskee pahoittelijan persoonaa ja käytösmalleja eikä niinkään konkreettisempia tekoja. Korostamalla moitittavien tekojen ja käytöksen ainutkertaisuutta pahoittelijat lupaavat, että muutos käynnistyykin heissä itsessään. Samankaltaista käytöksen muutosta lupaa myös esimerkin 18 pahoittelija. Tämä muutoslupaus poikkeaa edeltävistä esimerkeistä kuitenkin siten, että nyt pahoittelija osoittaaakin jo aloittaneensa muutoksen omilla toimillaan. Osoittamalla muutoksen jo alkaneen pahoitteleva taho pyrkii vakuuttamaan vastaanottajan omasta pyyteettömyydestään ja luotettavuudestaan. Kun lupauksen tekijällä on jo jonkinlaista näyttöä muutoksen eteen työskentelystä, on vastaanottajan helpompi luottaa siihen, ettei lupaus jää vain sanoiksi.

(18) Pyrin kohtaamaan jokaisen teistä ja käsittelemään, että mitä meidän väliin on jäänyt käsittelemättä. Tämä on käynnissä ja osan kanssa olen jo jutellut. (IS1.)

(19) Tarkensimme välittömästi lääkejätteiden käsittelyn ohjeistusta ja meneillään on sisäinen selvitys, jotta kenellekään ei enää ikinä näin kävisi (AL).

Myös esimerkissä 19 pahoitteleva taho tuo esille sen, että lupaus muutoksesta on jo pantu käytäntöön. Lupaus eroaa kuitenkin jonkin verran edeltävistä esimerkeistä, sillä siinä lupauksen kohteena on paljon konkreettisempi muutos. Pahoittelija kertoo, että muutos kohti parempia käytäntöjä aloitettiin välittömästi virheen jälkeen. Hänen mainitsemansa muutokset eivät kuitenkaan koske virheen tekijän

persoonaa tai käytöstä. Sen sijaan luvattu muutos toteutetaan varsin konkreettisin teoin, ja se koskee koko organisaatiota.

Konsensuksella vahvistaminen

Julkisissa pahoittelutilanteissa argumenttia voidaan vahvistaa myös siten, että pahoittelija esittää useiden eri tahojen allekirjoittavan jonkin väitteen. Tällöin perusteltava seikka ei näyttäydy enää vain pahoittelijan henkilökohtaisena mielipiteenä. (Jokinen 1999b: 138.) Konsensuksella vahvistaminen olikin tuttu argumentaatiotapa jo antiikissa, jolloin jonkin kertomuksen tai väitteen yhteydessä tuotiin esiin jonkin poissaolevan osapuolen näkemys käsiteltävästä aiheesta (Hägg 2001: 50). Julkisissa pahoitteluissa tällaisiin osapuoliin näytetään vedottavan etenkin, kun pahoittelija haluaa todistella omaa kelpoisuuttaan johonkin tehtävään.

- (20) Minulla on äänestäjien vahva mandaatti, mutta olen valtuustoryhmälle ehdottanut, että voin pidättäytyä valtuustotyöskentelystä, jos se katsotaan tarpeelliseksi tai aiheelliseksi (K2).

Esimerkin 20 pahoittelija on joutunut julkisuusskriisin keskiöön negatiivisesti värittyneen sanavalintansa vuoksi, minkä seurauksena hänen jatkoaan kaupunginvaltuustossa harkitaan uudelleen. Pahoitteleva kaupunginvaltuutettu vahvistaa argumentaatiotaan kuitenkin äänestäjiensä konsensukseen vetoamalla. Näin hän asettaa potentiaaliseen vastakkainasetteluun äänestäjiensä näkemyksen ja valtuustoryhmän näkemyksen. Tällaisella argumentaatiolla pahoittelija korostaa, että jokin suurempi ihmisjoukko on aiemminkin jakanut hänen näkemyksensä. Äänestäjien kannatukseen vetoaminen saattaakin hämätä vastaanottajan ajattelemaan, että konsensuksen saavuttaneet henkilöt vastustavat edustajansa irtisanomista.

Edeltävässä esimerkissä pahoittelija tuo hyvin korosteisesti esille sen, että on olemassa jokin poissaoleva joukko, joka jakaa hänen mielipiteensä. Kaikissa aineistoni teksteissä konsensuksella vahvistaminen ei kuitenkaan ole yhtä helposti tulkittavissa. Osassa julkisia pahoitteluita kyseinen argumentti muodostetaankin negaation avulla. Tällaista konsensuksella vahvistamista esiintyy seuraavassa esimerkissä.

- (21) Käsitykseni mukaan kukaan muu kuin syyttäjä ei ole katsonut, että asia tulisi viedä tuomioistuimeen käsiteltäväksi (FB1).

Esimerkissä 21 ei nimetä mitään tiettyä tahoa, joka allekirjoittaisi pahoittelijan kanssa saman väitteen. Virkkeen argumentaatiota tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava, että kiellolla implikoidaan samalla myönteistä vaihtoehtoa (ISK 2004: § 1610). Näin ollen *kukaan muu kuin syyttäjä* -ilmauksen

myönteinen vastapuoli on, että kaikki muut jakavat pahoittelijan kanssa saman mielipiteen. Konsensuksella vahvistaessaan pahoittelija pyrkii siis ensisijaisesti tuomaan ilmi, ettei hän ole väitteidensä kanssa yksin. Lisäksi pahoittelija voi tällaisella ”kaikki yhtä vastaan” -asetelmalla korostaa, kuinka vastapuolella oleva syyttäjä on hänen ja jonkin tarkemmin nimeämättömän joukon mielestä väärässä.

Auktoriteettiin vetoaminen

Auktoriteettiin vetoavassa argumentaatiossa määrätylle väitteelle haetaan hyväksyntää esimerkiksi jonkin henkilön nauttiman arvostuksen turvin (Perelman 1977: 107). Kyseessä on siis periaatteessa hyvin samankaltainen argumentaatiotapa kuin aiempi konsensuksella vahvistaminen. Tutkimuksessani teen näiden välille kuitenkin eron sen perusteella, viitataanko argumentissa suurempaan väkijoukkoon vai yksittäiseen auktoriteettiasemassa olevaan ihmiseen tai muuhun yleisesti arvostettuun tahoon. Aineistossani erilaisiin auktoriteetteihin vedotaan yhteensä kahdeksan kertaa kuudessa eri tekstissä. Moni näistä esiintymistä eroaa toisistaan kuitenkin niin merkittävästi, että niiden perusteella on mahdotonta tehdä yleistäviä päätelmiä. Yhdistävä tekijä aineistoni julkisissa pahoitteluissa kuitenkin on, että kaikki auktoriteetit ovat jollain tavalla osallisia argumentoitaviin väitteisiin. Tällaista argumentaatiota nähdään esimerkissä 22, jossa auktoriteetti ei olekaan ihminen.

- (22) Periaatteemme jokaisen ihmisen arvokkuudesta on horjumaton. Näin toteaa tuore *periaateohjelmamme*. En voi hyväksyä Oulun valtuutettu Riikka Moilasen sanavalintaa, se ei vastaa Keskustan arvoja. (K1.)

Esimerkissä 22 auktoriteetin asemaan ei siis nosteta yksittäistä asiantuntijaa. Sen sijaan pahoittelun auktoriteetti onkin virallinen sopimus, jolla on laajan kannattajakunnan hyväksyntä. Nostamalla Keskustan tuoreen periaateohjelman auktoriteetin asemaan pahoittelija huomauttaa, että sen noudattamisen tulisi heijastaa jokaisen puolueen jäsenen ajatuksia. Kun pahoittelija osoittaa, ettei Moilanen ole noudattanut puolueen yhteistä auktoriteettia, hän suojaa Keskustan julkisuuskuvaa: virheen on tehnyt yksi ihminen eikä koko puolue.

- (23) Koin, että on tärkeää, että tulee selväksi, mitä minä puoluejohtajana asiasta ajattelen. Ja tein sen nyt niin selväksi, ettei mitään epäselvyyttä jää. Tämä on minun lausuntoni aiheesta. – – Se, että *minä puolueen puheenjohtajana* linjaan puolueen yhteisen näkemyksen asiasta näin, kertoo omaa kieltään. (Blogi1.)

Aineistoni julkisissa pahoitteluissa viralliset sopimukset eivät kuitenkaan ole ainoita auktoriteeteiksi nostettuja kohteita. Esimerkissä 23 argumentaatiota tuetaankin yleistä auktoriteettia nauttivaan henkilöön vetoamalla. Katkelman argumentaatio on kuitenkin varsin erikoista, sillä puolueen

puheenjohtajana pahoittelija nostaa itsensä auktoriteetin asemaan. Hän implikoi, että puheenjohtajana hän voi yleistää oman kantansa koko puolueen kannaksi. Sijoittamalla itsensä tällaiseen johtajan puhujakategoriaan (ks. Jokinen 1999b: 135–136) pahoittelija pyrkii osoittamaan, että hän voi puhua ikään kuin koko puolueen äänellä. Näin ollen pahoittelija saa väitteillensäkin vakuuttavamman statuksen, kun hän korostaa auktoriteettista ja arvostettua puhujakategoriaansa.

Vastapuolen kehuminen

Kehuminen on argumentaatiotilanteissa kuin vahva psykologinen ase, jonka teho perustuu imarteluun (Torkki 2006: 168). Tässäkin argumentaation tavassa on siis tavallaan kyse vastaanottajan tunteisiin vetoamisesta. Tutkimukseni aiempi tunteisiin vetoaminen keskittyy kuitenkin sellaisiin tunteisiin, jotka vastaanottajassa pyritään herättämään pahoittelijaa itseään tai jotakin muuta yleistä sympatiaa nauttivaa entiteettiä kohtaan. Aineistoni julkisissa pahoitteluissa kehumisen ei olekaan tarkoitus herättää vastaanottajassa sympatiaa, vaan ennemminkin imartelun aiheuttamaa mielihyvää ja ennen kaikkea luottamusta pahoittelijan pyyteettömyyttä kohtaan.

Esimerkissä 24 pahoitteleva osapuoli kehuu hyvin suoraan bloggaajaa, jonka teksteistä hän otti luvattomasti materiaalia omiin tarkoituksiinsa. Tällaisten suorien kehujen voima piilee siinä, että imarreltu vastaanottaja saattaa hyväksyä esitetyt väitteet paljon köykäisemmin perustein. Esimerkin pahoittelija perustelee siis materiaalien kopioimista sillä, että bloggaajan sisällöt olivat hänen mielestään erityisen hyviä. Näin hän pyrkii vaikuttamaan tunteisiin niin, että bloggaaja ja muut loukkaantuneet osapuolet antaisivat tehdyn teon ikään kuin vahingossa anteeksi.

- (24) Mamma rimpuilee -bloggarin lähestymistapa äitiyteen on mielestäni upea, ja tarkoitukseni ei missään nimessä ollut pahoittaa hänen mieltään, vaan juurikin päinvastoin kunnioittaa häntä ja kaikkia muita äitejä. Pyydänkin siis anteeksi koko sydämestäni. (MTV3,2.)
- (25) Väite, että en kunnioittaisi näyttelijöitä, on väärä. En voisi tehdä työtäni ilman esiintyjiä, heidän heittäytymistään ja heidän herkkyyttään. Elokuvani eivät myöskään olisi olemassa ilman käsikirjoittajaa, kuvaajaa, äänittäjää ja ihan jokaista työryhmän jäsentä. Samaa kunnioitusta ja arvostusta tunnen kaikkia näitä osajia kohtaan. (FB2.)

Esimerkin 24 kehut ovat aineistoni suurimmat, sillä muissa julkisissa pahoitteluissa vastapuolen kehuminen näyttäytyy paljon hienovaraisempana imarteluna. Esimerkissä 25 pahoittelija ei esitäkään kehuja suoraan pahoittelunsa kohteille, vaan imartelu tapahtuu vastaanottajien merkityksellisyyttä korostamalla. Hän viestii nöyränä ja itseään alentaen, ettei hän pystyisi tekemään työtään ilman niitä elokuva-alan työntekijöitä, joita hän on loukannut. Tällaisella humiliaatiolla (ks. Torkki 2006: 122) pahoittelija ei ainoastaan imartele vastaanottajiaan, vaan hän tuo esiin myös oman

haavoittuvaisuutensa. Tässä esimerkissä yhdistyy siis tutkimukseni aiempi tunteisiin vaikuttava argumentaatio ja kehuminen. Pahoittelija pyrkii imarrellen vaikuttamaan loukattujen tunteisiin, mutta samalla hän herättelee nöyryydellään myös sympatiaa itseään kohtaan.

Oikeudenmukaisuus

Oikeudenmukaisuuteen perustuvan argumentaation taustalla on ajatus, jonka mukaan samaan luokkaan kuuluvia olentoja tulee kohdella samalla tavalla (Perelman 1977: 76). Aineistoni perusteella oikeudenmukaisuuteen vedotaan julkisissa pahoitteluissa kahdella vastakkaisella tavalla. Ensinnäkin anteeksipyyntöissä huomautetaan, että myös virheen tehnyttä osapuolta on kohdeltava oikeudenmukaisesti. Lisäksi oikeudenmukaisuuteen vedotaan osoittamalla, ettei jonkin tahon toiminta olekaan ollut epäoikeudenmukaista.

- (26) Vihreän politiikan perustana on ihmisten, ihmisyyden ja ihmisarvon kunnioittaminen. Emme hyväksy ihmisten halveksintaa tai syrjintää asuinpaikan tai syntyperän perusteella. Samalla haluan painottaa, ettei myöskään valtuutettuumme Diarraan kohdistunut aggressiivinen ja uhkaava viestintä ole hyväksyttävää. (Blogi2.)

Virheen tekijän oikeudenmukaiseen kohteluun kehottavaa argumentaatiota esiintyy esimerkissä 26. Katkelman alussa pahoittelija kertoo, kuinka Vihreät-puolue perustaa politiikkansa ihmisten kunnioittamiselle. Tämän jälkeen hän painottaa, kuinka valtuutettu Diarraan kohdistuva aggressiivinen viestintä on väärin. Pahoittelija pyrkii tällaisella asettelulla huomauttamaan, että virheen tehnyt valtuutettu on ihminen siinä missä muutkin, ja oikeudenmukaisuuden vuoksi hänenkin ihmisarvoaan tulisi kunnioittaa.

- (27) Maakunnallisen sanomalehden päätoimittajan valinnassa korostuvat vahva ja näkemyksellinen journalistinen osaaminen, johtamistaidot, yhteiskuntasuhteet ja erinomaiset verkostoitumistaidot. Päätoimittajalta edellytetään myös vahvaa läsnäoloa lukijoiden ja paikallisen elinkeinoelämän keskuudessa. Nämä kriteerit koskevat päätoimittajavalinnassa niin miehiä kuin naisia. (SK1.)

Myös esimerkissä 27 ihmiset muodostavat luokan, jonka olentoja tulisi oikeudenmukaisuussäännön mukaan kohdella samalla tavalla. Katkelma eroaa kuitenkin edeltävästä esimerkistä siten, että tässä vastaanottajaa ei kehoiteta toimimaan oikeudenmukaisesti jotakin henkilöä tai ryhmää kohtaan. Sen sijaan katkelmassa kerrotaan rekrytoimiseen liittyvistä vaatimuksista, minkä jälkeen pahoittelija toteaa, ettei kriteereissä ole eroja miesten ja naisten välillä. Pahoitteleva osapuoli tukeutuu siis argumentaatiossaan ihmisten väliseen oikeudenmukaisuuteen. Toimintakehotuksen sijaan hän tyytyy kuitenkin toteamaan, että on itse kohdellut kaikkia rekrytointiprosessiin osallistuneita oikeudenmukaisesti. Tällaisella oikeudenmukaisuuteen vetoamisella julkisesti pahoitteleva taho

pyrkiikin todistamaan oman syyttömyytensä, eli kyseessä on eräänlainen epäsuoran kiistämisen keino.

Syyllistäminen

Vastaanottajan syyllistäminen ja tätä vastaan hyökkääminen luetaan usein jopa argumentaatiovirheiksi, koska niiden tavoitteena voi olla kohteensa uskottavuuden tai arvostuksen vahingoittaminen (Ylikoski 1998: 162). Tutkimuksessani käsittelen syyllistämistä kuitenkin argumentaatiotapana, koska kyseenalaisuudestaan huolimatta sillä pyritään vahvistamaan omia tai heikentämään vastustajan väitteitä. Aineistoni julkisissa pahoitteluissa syyllistäminen toteutetaan yleensä melko hienovaraisesti niin, ettei vastaanottaja välttämättä edes huomaa tulleet syytetyksi. Alla olevassa esimerkissä pahoittelun kohdetta syyllistetäänkin niin huomaamattomasti, että hyökkäys tulee ilmi vain katkelman tarkemmalla analyysillä.

- (28) Yksi tärkeimmistä kriteereistä rekrytointiprosessissa oli mahdollisuus muuttaa lehden ilmestymisalueelle. Olen pahoillani siitä, että hakijalle syntyi väärä käsitys, että vanhemmuus olisi ollut rekrytoinnissa hakijan ymmärtämällä tavalla relevantti kysymys. (SK1.)

Esimerkissä 28 syyttely käy ilmi pohdittaessa, mitä pahoittelija todella pyytää anteeksi. Pahoittelullaan hän ei suoraan pyydä anteeksi edustamansa tahon toimintaa. Sen sijaan hän korostaa, kuinka työnhakija on itse omalla väärinymmärryksellään aiheuttanut hankalan kriisitilanteen. Pahoitteleva osapuoli pyytää siis vain näennäisesti anteeksi ja samalla osoittaa, ettei tällä todellisuudessa edes olisi mitään syytä pahoitella. Vain aavistuksen suuremmin syyllistämistä hyödynnetään argumentaation tukena esimerkissä 29.

- (29) Mä tiedän, kuka on syytökset laittanut vireille. Hän on nainen, jota olen joskus aikanaan tapaillut ja hän haluaa mulle ilmeisesti pahaa. (Yle2.)

Esimerkin taustalla on tilanne, jossa tunnettu televisiojuontaja on jäänyt kiinni seksuaalissävytteisten kohtaamisten salakuvaamisesta. Katkelman pahoittelija on siis jo virallisesti todettu syylliseksi. Tästä huolimatta esimerkissä 29 hän puhuu syytökset ilmi tuoneesta naisesta aivan kuin tämän tarkoituksena olisi vain mustamaalata pahoittelijaa. Näin pahoittelija pyrkii syyllistäen tekemään mainitsemastaan naisesta kriisitilanteen aiheuttajan. Samalla hän asettaakin itsensä kärsijän rooliin ja yrittää herättää vastaanottajissaan sympatian tunteita. Tässä esimerkissä syyllistämällä pyritään siis vaihtamaan osapuolten rooleja niin, että syyllinen muuttuu syyttömäksi ja rikoksen todellinen uhri syylliseksi.

Yhteiset arvot

Arvot ovat eettisen tietoisuuden asenteita (TT), joilla on tärkeä rooli argumentaatiossa. Universaaleista arvoista voidaankin johtaa erilaisia yksittäistapauksia niin kutsutun pienryhmäyksimielisyyden pohjaksi. (Perelman 1977: 34.) Yhteisiin arvoihin perustuvaa argumentaatiotapaa hyödyntävät tutkimukseni julkisissa pahoitteluissa erityisesti sellaiset pahoittelijat, joilla on kytköksiä politiikan kenttään. Näissä tapauksissa poliittisesti valveutuneet henkilöt korostavat puolueensa arvopohjaa, joka juontaa juurensa universaalisti hyväksytyistä arvostuksista. Tällaista argumentointia nähdään esimerkissä 30, jossa pahoittelija tuo ilmi puolueensa kantavia arvoja.

- (30) Kommentit ovat vastoin vihreiden arvoja ja tuomittavia. Vihreiden pyrkimys politiikassa on vähentää vastakkainasettelua ihmisten välillä ja tehdä politiikkaa, joka tarjoaa hyvän arjen eväät kaikkialla Suomessa. (HS12.)

Esimerkissä 30 Vihreiden puheenjohtaja tyrmää kaupunginvaltuutetun käytöksen puolueen arvojen vastaiseksi. Katkelmassa ei suoraan nimetä arvoa, jota vastaan puolueen jäsen on toiminut. Vastakkainasettelun vähentämisellä ja hyvän arjen eväiden tarjoamisella jokaiselle pahoittelija viittaa kuitenkin tasa-arvoon. Nostaessaan tällaisen abstraktin ja yleisesti hyväksytyn arvon puolueensa kantavaksi aatteeksi pahoittelija irtisanoutuu kaupunginvaltuutetun virheestä. Pahoittelija siis pyrkii osoittamaan, että virhe oli vain yhden jäsenen tekemä, eikä sen perusteella voida leimata koko puoluetta. Ihmisten tasavertaiseen kohteluun vedotaan aineistossani kuitenkin myös poliittisen keskustelun ulkopuolella, mikä voidaan nähdä esimerkistä 31.

- (31) En hyväksy minkäänlaista syrjintää tai kiusaamista. Epäkohdat muuttuvat vasta kun vääristyneet valtarakenteet tulevat näkyviksi. Siksi arvostan tätä keskustelua, vaikka se tuntuukin omalla kohdalla kohtuuttoman raskaalta. (HS1.)

Esimerkin taustalla vaikuttavassa tilanteessa kotimaista elokuvaohjaajaa on syytetty epäoikeudenmukaisista ja kohtuuttoman ankarista työtavoista. Tässä katkelmassa ohjaaja kuitenkin kertoo, ettei hyväksy käytöstä, josta häntä itseäänkin syytetään. Universaalisti hyväksytyyn tasa-arvoon viittaamalla hän pyrkii viestimään, ettei hän ole tietoisesti toiminut omien arvojensa vastaisesti. Argumentoinnin tarkoituksena ei olekaan nyt arvojen vastaisesta käytöksestä irtisanoutuminen, vaan virheen tekijän inhimillisen erehtyvyyden korostaminen.

Esimerkki

Julkisissa pahoitteluissa argumenttien suojaaminen erilaisilla esimerkeillä on hyvin harvinaista. Argumenttia voidaan esimerkkien avulla tehdä helpommin ymmärrettäväksi ja vastaanotettavaksi (Jokinen 1999b: 153). Julkisissa pahoitteluissa esimerkkejä käytetään argumentaation tukena kuitenkin hyvin harvoin, ja niiden käyttötarkoitukset ovat varsin erilaisia. Aineistoni perusteella julkisesti anteeksi pyytävät henkilöt pyrkivät suojaamaan positiivisia kasvojaan heidän omasta toiminnastaan nostetuilla esimerkeillä. Tällaista toimintaesimerkeillä suojaamista hyödyntääkin esimerkkien 32 ja 33 pahoittelija.

- (32) Pyydän anteeksi, jos olen loukannut joitain kehitysvammaisia. – – Se laaja avustustyö kehitysvammaisten parissa puhuu omaa kieltään. *Seuraava kehitysvammaisten disco on 12. maaliskuuta Tulisuuudelmassa, johon tulee varmaan 300-400 kehitysvammaista. Se on nyt viides kerta, kun se järjestetään.* (IL1.)
- (33) Katson, että lehden artikkeli on myös loukkaus kaikkia yhdistykseni auttamia tuhansia henkilöitä ja tahoja kohtaan. Brother Christmas ry tarjosi viime vuonna iloa ja apua noin 7000 ihmiselle. *Suurimmat kohderyhmät olivat sairaat lapset ja apua tarvitsevat lapsiperheet sekä vanhuksat ja veteraanit. Viime jouluna esimerkiksi kaikkiaan 700 perhettä sai apua jouluruokien ja -lahjojen merkeissä.* (HS3.)

Näiden esimerkkien kursivoiduista osista nähdään, kuinka asiattomasta puheesta ja varainkeruun epätarkkuudesta syytetty hyväntekijä suojaa omia kasvojaan negatiiviselta leimalta. Ensimmäisessä katkelmassa esimerkin tarkoitus on osoittaa, ettei kehitysvammaisia auttava henkilö voi tarkoituksellisesti loukata avustamaansa ryhmää. Tulkintaani korostaa erityisesti pahoittelijan käyttämä lausuma: *Se laaja avustustyö – – puhuu omaa kieltään.* Pahoittelija tuo tällä ilmaisulla itsekin hyvin näkyvästi esille, mihin hän esimerkillään pyrkii. Katkelmassa 33 esimerkin tarkoitus eroaa edeltävästä vain hieman. Myös tässä pahoittelija suojaa omia kasvojaan toimintaesimerkein, mutta suojauksen lisäksi hän vetoaa omaan hyödyllisyyteensä. Nostamalla esiin hänen avustustyöstään hyötyneitä ihmisjoukkoja pahoittelija pyrkii tekemään itsestään niin korvaamattoman, että hänen hyvät tekonsa kumoaisivat mahdolliset negatiiviset syytökset.

Faktan konstruointi

Faktan konstruoinnilla yritetään saada kiistanalaiset väitteet näyttämään kiistattomilta tosiasioilta (Jokinen 1999b: 129). Kyse on siis argumentaatiosta, jossa esimerkiksi mielipiteet saadaan näyttämään puhujista ja tulkinnoista riippumattomilta faktoilta. Tutkimukseni perusteella faktan konstruointi on julkisissa pahoitteluissa hyvin harvakseltaan käytetty argumentaatiotapa, ja aineistossani se onkin yksittäistapauksia lukuun ottamatta kaikista harvinaisin. Neljä konstruoinnin

esiintymää muodostaa hyvin homogeenisen ryhmän, minkä vuoksi esittelen niistä tutkimuksessani vain yhden.

(34) Menee, mutta kiintiöpakolaisten osalta Suomi on tehnyt osansa jo vuosia (HS6).

Esimerkki 34 on sisäministerin vastaus seuraavaan kysymykseen:

”Orpo myöntää, että Euroopan komission keväisen esityksen henki oli, että EU-maat kasvattaisivat vastaanotettujen pakolaisten määrää. Meneekö Suomi komission henkeä vastaan?” (HS6.)

Vastauksessaan sisäministeri kertoo perustelematta, että Suomi on pakolaiskysymyksessä tehnyt osansa jo vuosia. Hän ei kuitenkaan tarkenna, millä mittareilla ja kenen mukaan Suomi on tämän osansa tehnyt. Kyseessä on muutenkin varsin kiistanalainen väite, josta on olemassa useita vastakkaisia näkemyksiä. Todisteiden puuttumisen perusteella voidaankin todeta, että näkemys on mahdollisesti sisäministerin tai hänen puolueensa oma. Vastaanottajalle väite tarjotaan kuitenkin kiistattomana faktana. Nähdäkseni tällaisen argumentaatiotavan hyödyntäminen julkisissa pahoitteluissa pyrkii vaientamaan vastakkaiset näkemykset: kun jokin seikka tarjoillaan vastaanottajalle totena eikä mielipiteenä, on kynnyksensä vastustamiseen paljon korkeampi.

3.2 Julkisten pahoitteluiden retoriset keinot

Analysoin tässä luvussa sellaisia julkisen pahoittelun retorisia keinoja, jotka esiintyvät aineistossani vähintään kahdesti. Jätän siis edeltävän luvun tapaan tutkimukseni ulkopuolella retoriset tehokeinot, jotka ovat aineistossani vain yksittäisiä poikkeamia. Tätä useammin käytetyt keinot olen koonnut taulukkoon 3 suuruusjärjestykseen niin, että ylimpänä on aineistoni julkisten pahoitteluiden yleisin ja alimpana harvinaisin retorinen keino. Retorisen tehokeinon termin lisäksi olen laskenut taulukkoni keskimmäiseen sarakkeeseen esiintymien kokonaismäärän. Oikealla olevassa sarakkeessa taas suhteutan käytettyjen keinojen määrän koko aineistoon ja täsmennän, kuinka monessa aineistoni julkisessa pahoittelussa kyseistä keinoa käytetään.

TAULUKKO 3. *Julkisten pahoitteluiden retoriset keinot aineistossa*

Retorinen keino	Esiintymien määrä aineistossa	Retorista keinoa käyttävät tekstit / koko aineisto
Vahvistavat ilmaisut	31	24/56
Omista intresseistä etäännyttäminen	28	24/56
Kvantifiointi	24	17/56
Suojaavat ilmaisut	18	12/56
Värittävät ja kiertoilmaisut	16	12/56
Metaforat	13	10/56
Lausumien alistaminen toisilleen	12	12/56
Kolmen listat	10	7/56
Me-puhe	10	6/56
Oletettuun vasta-argumenttiin varautuminen	7	7/56
Ironia	5	5/56
Yhteensä	174	

Vahvistavat ilmaisut

Vahvistavilla ilmaisuilla voidaan korostaa argumentin perusteiden uskottavuutta vakuuttamalla vastaanottaja puhujan tai kirjoittajan varmuudesta. Lisäksi vahvistamisella voidaan korostaa argumentin perusteiden painoa vahvistamalla lausuman asiasisältöä. (Kakkuri-Knuuttila 1998b: 256.) Tällaiset ilmaisut ovat tutkimukseni julkisissa pahoitteluissa kaikista eniten käytetty retorinen tehokeino. Aineistossani nämä vahvistukset jakautuvat kuitenkin kolmeen erilaiseen ryhmään, joista yleisimmät muodostuvat adverbeista ja adjektiiveista. Kolmannen ryhmän taas muodostavat idiomaattiset eli sanaa pidemmät vakiintuneet ilmaisut (TT), jotka ovat julkisten pahoitteluiden vahvistavista ilmaisuista harvinaisimpia.

Kaikista yleisimmin julkisissa pahoitteluissa vahvistetaan perusteiden uskottavuutta adverbeilla. Näistä lähes kaikki ovat tapaa ilmaisevia adverbeja, jotka muodostetaan lisäämällä adjektiivin perään

-*sti*-pääte. Tällaista tavan adverbilla vahvistamista nähdään esimerkissä 35, jossa Hämeen poliisi pahoittelee *syvästi* tekemänsä virhettä. Katkelmassa vahvistavalla ilmaisulla pyritään korostamaan pahoittelun painoa sen asiasisältöä vahvistamalla. Poliisi haluaa siis painottaa, kuinka pahoillaan se todellisuudessa onkaan tekemästään vahingosta.

(35) Hämeen poliisi haluaa pyytää virheellistä kuolinviestiä *syvästi* anteeksi kaikilta asianosaisilta (HS7).

(36) Pyydän anteeksi tapahtunutta, ja olen *vilpittömän* pahoillani Mandin läheisten puolesta (IS8).

Julkisissa pahoitteluissa toiseksi yleisin vahvistavien ilmaisujen ryhmä koostuu adjektiiveista. Aineistossani kaikki tällaiset vahvistukset ovat adjektiivien genetiivimuotoja, jollaisiin lukeutuu myös esimerkin 36 vahvistava *vilpittömän*-ilmaus. Pahoittelija pyrkii myös tämän katkelman vahvistavalla ilmaisulla korostamaan anteeksipyyntönsä asiasisältöä eli sitä, kuinka pyyteettömästi pahoillaan anteeksi pyytävä osapuoli on. Aineistoni perusteella näyttäisikin, että julkisissa pahoitteluissa tapaa ilmaisevien adverbien ja adjektiivien käyttötarkoituksissa ei ole merkittävää eroa. Lisäksi aineistoni harvinaisimmat vahvistukset eli idiomaattiset ilmaisut ovat julkisissa pahoitteluissa käyttötarkoituksiltaan hyvin samankaltaisia kuin adverbit ja adjektiivit.

(37) En halua puolustella viestejä, van pyytää kaikilta *anteeksi koko sydämestäni*. Kielenkäyttöni ei ole mitenkään puolusteltava asia. (HU2.)

Tutkimukseni aineistossa idiomaattisia vahvistuksia on kaikkiaan kuuden esiintymän verran, mutta niistä jokainen mukailee samaa idiomia. Esimerkin 37 mukainen *anteeksi koko sydämestäni* -idiomi toistuu siis näissä kuudessa tekstissä lähes identtisenä ilman sen merkityksen muuttumista. Tälläkin ilmaisulla pahoittelija korostaa anteeksipyyntönsä asiasisältöä niin, että hänen pyyteettömyytensä vahvistuu. Tutkimukseni perusteella voidaankin todeta, että julkisissa pahoitteluissa vahvistavien ilmaisujen tarkoitus on juuri vastaanottajan vakuuttaminen pahoittelun aitoudesta ja pyyteettömyydestä.

Omista intresseistä etäännyttäminen

Väitteen tai teon etäännyttäminen pahoittelijan omista intresseistä on aineistoni julkisissa pahoitteluissa toiseksi yleisin retorinen keino. Pahoiteltaessa etäännyttäminen voi olla tapa tuottaa neutraaliutta niin, että näyttäisi siltä kuin pahoittelija olisi joutunut omien intressiensä vastaisesti kohtaamaan tosiasiat, jotka hän ainoastaan raportoi muille (Jokinen 1999b: 136–138). Käytännössä kyse on siis oman liittoutumisasteen säätelystä, jolla oma osallisuus pahoiteltavaan seikkaan pyritään

minimoimaan. Tämän retorisen keinon yleisyys julkisissa pahoitteluissa on erityisen kiinnostava ilmiö siksi, että juuri etäännyttämisen vastakohta eli tunnustaminen on vastaavasti argumentaatiotavoista toiseksi yleisin.

Pahoiteltavia seikkoja etäännytetään omista intresseistä aineistossani kolmella tavalla: passiivimuodoilla, verbin valinnalla ja adverbilla. Näistä etäännyttämisen tavoista passiivi on aineistossani kaikista eniten käytetty. Passiivilla toimijuus voidaankin kadottaa poistamalla virkkeestä aktiivinen tekijä, jolloin asiat vain tapahtuvat ilman spesifimpää syytä (Jokinen 1999b: 142). Tällaista toimijuuden kadottamista esiintyy alla olevassa esimerkkivirkkeessä, jonka toisessa lauseessa käytetään passiivimuotoa.

- (38) Olen todella pahoillani siitä, että *viime jaksossa käytettiin muutamia lausahduksia*, joihin en ollut erikseen kysynyt lupaa ja olen hyvin pahoillani siitä, että tein virheen ilman että ymmärsin sen tehneeni (MTV3,2).

Esimerkissä 38 pahoittelija pyytää anteeksi verkkomateriaalin luvaton kopiointia, mutta samalla hän etäännyttää itsensä teosta *käyttää*-verbin passiivimuodolla. Kun pahoittelija ei esitä tätä anteeksipyyntönsä lausetta omissa nimissään, hän tekee itsestään ikään kuin pahoittelun välittäjän, joka vain raportoi jonkun toisen aiheuttamaa tekoa. Hän siis pyrkii passiivin käytöllä siirtämään tekonsa vastuun jollekin nimeämättömälle kohteelle.

Liittoutumisasteen säätelyä tarkastellessani kiinnitin huomiota siihen, että jo verbin valinta itsessään voi etäännyttää tekoa pahoittelijan omista intresseistä. Verbin valinta liittoutumisasteen säätelijänä onkin aineistoni toiseksi yleisin omista intresseistä etäännyttämisen tapa. Esimerkin 39 toisesta lauseesta puuttuu myös aktiivinen tekijä, mutta nähdäkseni liittoutumisasteeseen vaikuttaa passiivia enemmän juuri verbin valinta. Verbi *väittää* tarkoittaa jonkin asian esittämistä varmana käsityksenä (KS). Se ei siis sisällä täyttä varmuutta siitä, että verbin osoittama toiminta olisi todella tapahtunut. Tällaisella verbin valinnalla pahoittelija pyrkii osoittamaan, että häneen kohdistuvat syytökset ovat vain jonkun nimeämättömän tekijän perättömiä väitteitä, joista hän etäännyttää itsensä.

- (39) Tuomioistuimeen on etenemässä käsiteltäväksi asia, jossa *minun väitetään* eräänä iltana käyttäytyneen seksuaalisesti ahdistelevasti kodissani olleissa juhlissa (FB1).

- (40) Listat oli ryhmitelty lähetyseriin, ja ryhmittelyssä osa asiakkaista joutui kokonaan listoilta pois. *Valitettavasti*, olen tosi pahoillani. (HS8.)

Aineistossani vähiten käytetty liittoutumisasteen säätelyn tapa on omista intresseistä etäännyttäminen tapaa ilmaisevilla adverbilla. Esimerkissä 40 etäännyttävä adverbi on *valitettavasti*. Tällaisella omista intresseistä etäännyttämisellä pahoittelija pyrkii korostamaan omaa pyyteettämyyttään. Hän saa negatiivista huomiota herättäneen tapahtuman kuulostamaan jonkun muun tekemältä, jolloin

syntyy vaikutelma, jonka mukaan hän on joutunut itse omien intressiensä vastaisesti vain raportoimaan ikävistä tapahtumista.

Kvantifiointi

Kvantifiointi eli määrällistäminen on aineistoni julkisissa pahoitteluissa kolmanneksi yleisin retorinen tehokeino. Erilaisilla kvantifioivilla ilmaisuilla voidaan pyrkiä luomaan esimerkiksi luotettavuuden ja objektiivisuuden illuusio (Kalliokoski 1996b: 84–86). Tämä pätee kuitenkin vain numeeriseen kvantifiointiin, sillä ei-numeerisella suhteellisen koon ilmaisemisella tavoitellaan ennemminkin vaikutuksen tekemistä informaation välityksen sijaan (Perelman 1977: 88). Tutkimukseni julkisissa pahoitteluissa juuri ei-numeerinen kvantifiointi on huomattavasti hallitsevampaa.

Julkisissa pahoitteluissa käytetään kahdenlaista ei-numeerista kvantifiointia, joista yleisemmän joukon muodostavat erilaiset ääri-ilmaisut. Tällaisilla ilmaisuilla voidaan korostaa piirteitä, joita kuvauksen kohteena olevaan seikkaan tahdotaan liittää. Ääri-ilmaisut voivat siis maksimoida tai minimoida kuvatun kohteen relevantteja piirteitä. (Jokinen 1999b: 151.) Esimerkissä 41 kvantifioivia ääri-ilmaisuja ovat *ei ikinä aiemmin* ja *ei enää ikinä*. Näistä ensimmäisellä pahoittelija pyrkii maksimoimaan tapahtuneen ainutkertaisuuden, kun taas toisen ääri-ilmaisun tarkoitus on minimoida tapahtuneen toistumisen mahdollisuus. Käytännössä nämä ilmaisut toimivat siis toisiinsa nähden vastakkain, mutta niiden tavoite on kuitenkin sama: niillä korostetaan, kuinka kyseessä ainutkertainen virhe, jollaista ei tule enää tapahtumaan.

- (41) Näin *ei ole ikinä aiemmin* käynyt. Tarkensimme välittömästi lääkejätteiden käsittelyn ohjeistusta ja meneillään on sisäinen selvitys, jotta kenellekään *ei enää ikinä näin* kävisi. (AL.)
- (42) Itselläni on ystävä- ja kaveripiirissä *useita* eri vähemmistöihin kuuluvia ihmisiä eikä minulla ole mitään vähemmistöjä vastaan oikeassa elämässä, somessa asiat helposti kärjistyy (FB4).

Julkisista pahoitteluista koostuvassa aineistossani ääri-ilmaisuja harvinaisempaa ei-numeerista kvantifiointia edustaa esimerkin 42 *useita*-ilmaus. *Usealla* viitataan yleensä suhteellisen suureen joukkoon jonkin ryhmän edustajia (KS). Tällä ilmaisulla ei kuitenkaan tarkemmin määritellä, kuinka suuresta joukosta todellisuudessa on kyse. Näin ollen argumentaatiotilanteessa *useita* saattaakin tarkoittaa pienimmillään vain paria kohdetta. Esimerkin 42 pahoittelija voi siis ei-numeerisella kvantifioinnilla liioitella vähemmistöihin kuuluvien ystäviensä määrää niin, että tämän syrjintäsyytökset todettaisiin mahdottomiksi ja siten perättömiksi.

- (43) Olen hirvittävän pahoillani, jos joudumme laskemaan kiintiöpakolaisten määrää nykytasosta. Epäilen silti, että syksyllä budjettiriihessä päätettävä lukema on *lähempänä 750:tä kuin 1 050:tä*. (HS6.)

Aineistoni perusteella julkisissa pahoitteluissa käytetään siis huomattavasti harvemmin numeerisesti kvantifioivia ilmaisuja. Tavallisesti asioiden numeerisella ilmaisemisella tavoitellaan mielikuvaa selkeästä ja yksiselitteisen ristiriidattomasta tiedosta (Jokinen 1999b: 146). Esimerkistä 43 kuitenkin nähdään, että myös numeerisella kvantifioinnilla kuvaus voidaan jättää hyvin epämääräiseksi. Lukujen 750 ja 1050 väliin mahtuu suuri vaihtelun mahdollisuus, jolloin todellinen luku voi olla kaikkea näiden väliltä. Tällaisella strategisella epämääräisyydellä pyritään tilanteeseen, jossa pahoittelijaa ei voi syyttää kiertelystä, mutta hänen ei myöskään täydy paljastaa mitään itsensä kannalta haitallista tietoa (Wiberg & Koura 1996: 203). Esimerkin 43 pahoittelija suojaakin strategisella hämäryydellä kasvonsa negatiiviselta leimalta valmistautumalla tilanteeseen, jossa todellinen kiintiöpakolaisten määrä ei vastaa hänen omaa arviotaan.

Suojaavat ilmaisut

Tutkimukseni julkisissa pahoitteluissa suojaavia ilmaisuja käytetään huomattavasti vähemmän kuin vahvistavia. Aineistoni kaikkiin retorisiin keinoihin suhteutettuna suojauksia käytetään kuitenkin verrattain runsaasti, sillä ne muodostavat tutkimukseni neljänneksi yleisimmän keinon. Tällaisilla ilmaisuilla argumentti voidaan suojata vastaanottajan kritiikiltä muun muassa heikentämällä asiaväitteen sisältöä (Kakkuri-Knuuttila 1998b: 256). Tutkimukseni perusteella suojauksia ja vahvistuksia luodaan julkisissa pahoitteluissa hyvin samankaltaisin rakentein, sillä suojaavistakin ilmaisuista yleisimmät ovat adverbeja. Näiden lisäksi suojaavia ilmaisuja ei pahoitteluissa luodakaan adjektiiveilla ja idiomeilla, vaan verbin valinnalla.

- (44) Sellaista ei *varmaankaan* tapahtuisi, koska lainsäädäntö muuttui vuonna 2014. Nykyisin epäilyistä pitää ilmoittaa poliisille, koska kyse ei ole enää asianomistajarikoksesta – —. (TS1.)
- (45) Farmaseutti on laskenut reseptipisteessä pakkauksen pöytätasolle ja ajatellut, että vie sen pois kun asiakaspalvelutilanne on ohi. Toinen työntekijä on sitten huomannut käyttämättömän näköisen pakkauksen ja ottanut sen. Silloin ne ovat *todennäköisesti* sekoittuneet. (AL.)

Esimerkkien 44 ja 45 kursivoidut adverbit edustavat aineistossani tyypillisiä suojaavia ilmaisuja. Näillä adverbeilla pahoittelijat heikentävät katkelmien asiasisältöjä niin, että heidän argumenttinsa ovat suojassa vastaanottajien mahdolliselta kritiikiltä. Esimerkeistä ensimmäisessä pahoittelijan argumentti on, ettei kouluissa voisi tapahtua seksuaalirikoksia enää lainsäädännön muutoksen

jälkeen. *Varmaankaan*-adverbilla hän kuitenkin heikentää argumenttinsa varmuutta niin, ettei häntä kohtaan voida suunnata kritiikkiä, jos rikos kuitenkin tapahtuisi. Esimerkissä 45 pahoitteli ja taas kertoo, miten hän itse epäilee negatiivisen tilanteen muodostuneen. *Todennäköisesti*-adverbilla hän kuitenkin heikentää kertomuksensa asiasisällön varmuutta. Näin hän suojaa omia kasvojaan sellaisen tilanteen varalta, jossa tapahtumien kulku todettaisiinkin erilaiseksi.

- (46) Olen vilpittömän pahoillani siitä, että en ole tässä onnistunut. *Yritän* jatkossa ymmärtää myös valtani ja siihen liittyvän vastuun paremmin. (HU1.)

Argumentin tai pahoittelijan itsensä suojaaminen verbin valinnalla on aineistoni julkisissa pahoittelussa huomattavasti harvinaisempaa kuin adverbeilla suojaaminen. Esimerkissä 46 suojaava verbi on kuitenkin *yrittää*, jolla tarkoitetaan johonkin toimintaan pyrkimistä (KS). Pahoittelun vastaanottajalle saattaa virkkeestä syntyä kuva, jonka mukaan anteeksi pyytävä osapuoli olisi lupautunut tekemään muutoksen toiminnassaan. Yrittäminen ei kuitenkaan itsessään takaa jossakin teossa tai toiminnassa onnistumista, joten tämän verbin valinnalla pahoitteli osoittaa ennakkoon, ettei hän välttämättä tule onnistumaan muutoksessaan. Näin *yrittää*-verbillä voidaan siis suojata pahoittelijan kasvot mahdollisen epäonnistumisen jälkeiseltä kritiikiltä.

Värittävät ja kiertoilmaisut

Värittävillä ja kiertoilmaisuilla voidaan argumentaatiotilanteessa luoda kielteinen tai myönteinen arvo- tai tunnelataus antamatta tarkempia perusteluja (Kakkuri-Knuuttila 1998b: 258). Tutkimukseni aineiston perusteella näyttäisi kuitenkin siltä, että julkisissa pahoittelussa käytetään erityisesti värittäviä ilmaisuja kuvaamaan pahoittelijoiden omaa toimintaa tai tekoja. Tällöin värittävät ilmaisut ovat tyypillisesti esimerkin 47 *jatkämäinen*-sanon kaltaisia adjektiiveja.

- (47) Olen toiminut sillä lailla *jatkämäisesti* ja vähän kömpelösti, että en hallinnut tilannetta (IS6: 18.6.2018).

Esimerkkivirkkeen *jatkämäinen*-adjektiivilla pahoitteli pyrkii luomaan argumentaatiotilanteeseen tunnelatauksen, jonka määrittely kielteisen ja myönteisen välillä ei ole aivan yksinkertaista. Tällä adjektiivilla itsessään viitataan negatiivisesti poikamaiseen (KS) käytökseen, vaikka pahoitteli ei pyrikään herättämään vastaanottajassa kielteisiä tunteita. Kun pahoitteli kuvailee toimintaansa negatiivissävytteisellä adjektiivilla, hän osoittaa nöyrästi ymmärtävänsä tekonsa haitallisuuden. Näin hän pyrkii muuttamaan sitä kuvaa, jonka vastaanottaja hänestä on omaksunut.

Tutkimukseni julkisten pahoitteluiden värittävissä ilmaisuissa on kuitenkin myös muita sanoja ja rakenteita kuin adjektiiveja. Esimerkissä 48 tällainen ilmaisu luodaan toistamalla sama substantiivi

kolmesti niin, että kaksi ensimmäistä ovat genetiivimuodossa ja kolmas perusmuodossa. *Alakommentin alakommentin alakommentti* -ilmaisulla pahoittelija ilmentää, kuinka merkityksettömästä tekstistä hänen ympärillään pyörivä kohu on saanut alkunsa. Edeltävästä esimerkistä poiketen pahoittelija ei siis osoitakaan värittäväällä ilmaisulla nöyryyttä toimintaansa kohtaan. Sen sijaan hänen käyttämänsä ilmaisu luo tilanteeseen kielteisen arvolatauksen, jolla hän perustelematta osoittaa, kuinka vähäpätöisenä hän tekoaan ja siitä seurannutta kohua pitää.

(48) Vitsi ei ollut yksittäinen Facebook-julkaisu, vaan päivityksen *alakommentin alakommentin alakommentti* (HS15).

(49) Lehdissä on kirjoitettu, että minun epäilläni syyllistyneen huumausaineen vaikutuksen alaisena ajamiseen. Tämä pitää paikkansa, vaikka kyseessä olikin hyvin vähäinen määrä.
– – Pyydän tätä anteeksi. Tiedostan elämän rajallisuuden, ja intohimoisena ihmisenä hakeudun helposti *uusien kokemusten* pariin. (FB3.)

Aineistossani varsinaisia kiertoilmauksia on huomattavasti vähemmän kuin esimerkkien 47 ja 48 kaltaisia värittäviä ilmaisuja. Kiertoilmaisut ovat kuitenkin argumentaatiotilanteiden kannalta merkityksellisiä, sillä vastaanottajilla on tapana mieltää epämiellyttävistä asioista puhuvat ihmisetkin epämiellyttäviksi (Hägg 2001: 52). Esimerkissä 49 pahoittelija välttelee tällaista negatiivista leimaa puhumalla huumausaineiden käytöstään *uusina kokemuksina*. Leimaantumisen riskin minimoimisen lisäksi pahoittelija pyrkii kiertoilmaisullaan tekemään eroa päihdeongelmaisiin. Hän viestii, että ongelman sijaan hänen tekonsa taustalla onkin vain inhimillistä uteliaisuutta.

Metaforat

Metaforia voidaan argumentaatiotilanteissa käyttää useisiin erilaisiin tarkoituksiin. Niillä voidaan esimerkiksi herättää tunteita, korostaa tiettyjä näkökulmia ja tehdä vastustajista naurunalaisia (Mustaparta 1996: 168). Onnistuessaan metaforat luovatkin halutun kaltaisia tuloksia ilman monipolvista argumentaatiota (Jokinen 1999b: 149). Tutkimukseni julkisissa pahoitteluissa metaforia käytetään juuri tunteiden herättämiseen ja näkökulmien korostamiseen. Pahoitteluista tekemäni havainnon perusteella anteeksi pyytämisen metaforat ovat substantiiveja ja verbejä, joista substantiivit ovat vain hieman yleisempiä.

Esimerkin 50 metafora on substantiivi *väärät raiteet*, jonka retorinen voima perustuu sen synnyttämään mielikuvaan. Junan raiteet ovat jäykät ja muuttumattomat, eikä niillä voi halutessaan tehdä äkillistä käännoästä. Tällaisen metaforan avulla pahoittelija tekee itsestään vain kokijan, joka ei voinut vaikuttaa haitallisten tapahtumien kulkuun haluamallaan tavalla. Katkelman *väärät raiteet* -

metaforalla pyritäänkin vetoamaan vastaanottajien tunteisiin niin, että heissä heräisi sympatiaa katumustaan osoittavaa pahoittelijaa kohtaan.

- (50) Minun ei enää koskaan pidä yrittää käyttää asemaani tai hakea näennäistä erikoiskohtelua omien asioiden edistämiseksi, eikä antaa tunteiden viedä käyttäytymistäni tai toimintatapojaani *väärille raiteille* (KS).
- (51) Olin perjantaina Uudenmaan liiton seminaarissa, jossa puhuttiin maakuntauudistuksesta ja jossa oli aivan käsittämätöntä vastakkainasettelua maaseudun ja kaupungin välillä. Se sai aikaan sen, että *heitin* todella inhottavan vitsin. (HS15.)

Esimerkissä 51 käytetään *heittää*-verbiä metaforisesti. Edeltävän esimerkin tavoin myös tämä kielikuva saa retorisen voimansa sen herättämästä mielikuvasta. Tässä yhteydessä heittäminen viittaa huolettomaan puhumiseen, vaikka verbi todellisuudessa tarkoittaakin jonkin esineen konkreettista lennättämistä pois kädestä (KS). Metaforan tarkoitus on siis korostaa vitsin merkittömyyttä pahoittelijan omasta näkökulmasta. Anteeksi pyytävä kaupunginvaltuutettu haluaa tällä sanavalinnalla tuoda esiin, kuinka kritiikkiä aiheuttanut vitsi syntyi suunnittelematta niin, ettei siihen liity minkäänlaisia totuudellisia Aspekteja.

Lausumien alistaminen toisilleen

Alistamalla lausumia toisilleen ne voidaan asettaa tiettyyn tärkeysjärjestykseen vastaanottajien miellissä. Tällainen alistaminen voi tapahtua muun muassa ilmaisuilla 'ellei' ja 'lukuun ottamatta'. (Perelman 1977: 56.) Julkisissa pahoitteluissa lausumia alistetaan kuitenkin hienovaraisemmin konjunktioilla, joilla voidaan osoittaa, kumpi vastakkaisista argumenteista on painavampi (Kakkuri-Knuuttila 1998b: 257). Aineistossani konjunktioita käytetään lausumien toisilleen alistamiseen kahdella tavalla. Ensinnäkin konjunktin avulla voidaan korostaa pahoittelijan omaa pyyteettömyyttä. Toiseksi pahoittelija voi konjunktioilla ilmaista, ettei hänen toiminnassaan ole ollut mitään moitittavaa.

Katkelma 52 on esimerkki sellaisesta konjunktioilla alistamisesta, jossa pahoitteleva taho pyrkii korostamaan pyyteettömyyttään. Virke jakautuu kahteen osaan, joista ensimmäisessä pahoittelijat osoittavat seurakunnan loukkaamisen olleen vahinko. Toisessa lauseessa he taas kertovat, että kielteiseenkin seuraukseen olisi pitänyt varautua. Näiden välissä oleva *mutta*-konjunktio alistaa lauseita toisilleen niin, että niistä toinen on asiasisällöltään painavampi. Pahoitteleva taho haluaa siis korostaa toimintansa epäonnistumista niin, että vastaanottajalle muodostuisi tästä paljon pyyteettömämpi kuva.

- (52) Se [seurakunnan tunteiden loukkaaminen] ei ollut meidän tarkoituksemme, *mutta meidän olisi pitänyt osata varautua siihen* (Koti24).
- (53) Olen pahoillani, *mutta emme voi sille mitään*. Yle voi lähettää K16-kiellettyjä elokuvia kello 21:n jälkeen. (IL4.)

Esimerkin 53 taustalla on tilanne, jossa televisiouutisten taustalla on näkynyt hetken ajan seksuaalissävytteistä kuvamateriaalia. Osa katselijoista on pahastunut tilanteesta ja ottanut yhteyttä Ylen toimitukseen. Tässä esimerkissä varsinainen lausumien alistaminen toisilleen tapahtuu sen ensimmäisessä virkkeessä. Virkkeen ensimmäisessä lauseessa Ylen edustaja pahoittelee tapahtunutta ja toisessa hän ilmaisee, ettei videon näkymiseen kuitenkaan voinut vaikuttaa. Näiden lauseiden välissä olevalla *mutta*-konjunktilla edustaja alistaa lauseita toisilleen niin, että niistä toinen on asiasisällöltään painavampi. Pahoitteleva Ylen edustaja haluaa tällaisella lausumien alistamisella ilmaista, ettei tapahtuneessa ole todellisuudessa mitään moitittavaa.

Kolmen listat

Kolmen kohdan listauksilla argumentoija voi luoda vaikutelman jostakin yleisestä piirteestä tai tavanomaisesta toiminnasta. Listojen retorinen teho perustuukin siihen, että niiden voidaan ajatella antavan riittävästi todisteita jostakin asiasta. (Jokinen 1999b: 152.) Aineistoni julkisissa pahoitteluissa kolmen listoja käytetään kuitenkin hyvin vaihtelevissa tarkoituksissa. Kenties lähimpänä mainitsemaani Jokisen selitystä on esimerkki 54, jossa Etelä-Karjalan keskussairaalan henkilökunta kertoo muutoksista, joilla sairaalan ruuhkaa on pyritty selvittämään. Tässä pahoittelun kohdassa henkilökunta listaa kolme asiaa, joita ruuhkan selvittämiseksi ollaan jo tehty. Näin he luovat vaikutelman pidemmästäkin listasta, jolloin vastaanottajan luottamus toimien riittävyyteen kasvaa.

- (54) Tilanteeseen on puututtu. *Hoitohenkilökunnan määrää ollaan nopealla aikataululla lisäämässä, vähemmän tärkeitä ei kiireellisiä toimintoja ollaan rajoittamassa ja henkilökuntaa on pyritty siirtämään sairaalan toimintojen kannalta kriittisiin toimipisteisiin*. (ES.)
- (55) Sain tästä tapauksesta vakavan oppitunnin, joka *vei yöunet, aiheutti turhaa murhetta perheessäni ja oli viedä työpaikan* (KS).

Esimerkissä 55 listataan kolme seurausta, jotka pahoittelijan toiminta on hänelle itselleen aiheuttanut. Tällaisella listalla pahoittelija ei niinkään pyri antamaan vastaanottajalle kuvaa jonkin toiminnan tai piirteen yleisyydestä. Sen sijaan hän pyrkii listallaan vaikuttamaan ihmisten tunteisiin osoittamalla, että hän itse kärsii tekonsa seurauksista eniten. Kolmen kohdan listaukset voivat siis julkisissa

pahoitteluissa toimia todisteluun pyrkimisen lisäksi myös keinona vaikuttaa vastaanottajien tunteisiin.

Me-puhe

Vastaanottajan puhuttelulla argumentit voidaan kohdentaa jollekin tietylle henkilölle tai joukolle (J.–P. Puro 1998: 33). Kun argumentaatiotilanteen puhuttelussa käytetään monikon ensimmäistä persoonaa, voidaan puhua niin kutsutusta me-retoriikasta, jolla annetaan ymmärtää, että väitteen esittäjä esiintyy laajemman joukon nimissä (Jokinen 1999b: 139). Tutkimuksessani käytän tästä retorista keinosta kuitenkin tiiviimpää me-puheen käsitettä. Julkisissa pahoitteluissa me-persoonaa käytetään retorisenä keinona kahdella eri tavalla. Näistä yleisemmällä pahoittelija erottaa jonkin suuremman joukon yksittäisen ihmisen toiminnasta. Harvemmin käytetyllä tavalla pahoittelija viittaa monikon ensimmäisellä persoonalla universaalisti koko ihmiskuntaan.

Aineistoni yleisempää me-puheen käyttöä edustaa esimerkki 56, jossa Keskusta-puolueen jäsen pahoittelee yksittäisen puoluejäsenen tuomittavaa sanavalintaa. Monikon ensimmäisellä persoonalla pahoittelija luo kuitenkin me vastaan muut -vastakkainasettelun (ks. Summa 1996: 58), jossa puolue ja virheen tehnyt yksilö asetetaan vastakkain. Tällaisen asetelman avulla Keskustan edustaja irtisanoo muun puolueen yksittäisen jäsenen tekemästä virheestä. Esimerkissä pahoittelija siis suojaa edustamaansa puoluetta negatiiviselta leimalta osoittamalla, että virheen on tehnyt sellainen henkilö, joka ei ole sitoutunut Keskustan yhteisiin arvoihin.

(56) Keskustan ryhmä irtisanoutuu täysin siitä, että ihmisiä sanotaan roskaksi. Pahoittelen tapahtunutta ryhmän puolesta. *Me emme halua* yhtyä tällaisiin ajatuksiin. – – Ihmiselämä itsessään on arvo. Sen tukeminen ja rohkaisu kuuluu *meidän perusarvoihimme*. (K1.)

(57) *Meidän jokaisen* elämänpolulta löytyy monta asiaa, joita *meidän on elämämme varrella käytävä läpi*. Tämä on minulle yksi niistä. (FB3.)

Esimerkissä 57 pahoittelija ei viittaa me-puheella mihinkään nimettyyn ja rajattuun ryhmään. Ensimmäisen virkkeen me-subjekti on siis tarkentamaton. Tällaisella kohdentamattomalla me-puheella vastaanottaja pyritään vakuuttamaan ”koko kansan” yhteisistä tavoitteista ja velvoitteista (Kuusisto 1996: 276–277). Esimerkin pahoittelija luokin monikon ensimmäisellä persoonalla samanlaistavan efektin, jossa hän itse integroituu ihmiskuntaan ja päinvastoin. Käytännössä hän siis kutsuu me-puheella lukijaa samastumaan kuvaamaansa elämänpolkuun. Toisaalta tällainen retoriikka toimii myös käänteisesti niin, että pahoittelija samastuu itse johonkin kuvitteelliseen ja kaikille

yhteiseen polkuun. Esimerkin pahoittelija siis korostaa me-puheella omaa inhimillistä erehtyväisyyttään ja pyrkii näin vaikuttamaan myönteisesti vastaanottajien tunteisiin.

Oletettuun vasta-argumenttiin varautuminen

Argumentaatiotilanteissa omaa väitettä pyritään suojaamaan jo etukäteen mahdollisilta vasta-argumenteilta. Tällöin vastaanottajalta viedään mahdollisuus käyttää kyseistä argumenttia. (Jokinen 1999b: 154–155) Julkisissa pahoitteluissa vasta-argumentteihin varautuminen on kuitenkin melko poikkeuksellista, minkä lisäksi aineistoni seitsemän esiintymää muodostavat yhdessä varsin homogeenisen joukon. Tämän vuoksi analysoin tutkimuksessani tarkemmin vain yhtä katkelmaa, jossa hyödynnetään tätä retorista keinoja.

- (58) *Toimintaperiaatteidemme mukaisesti emme työssämme tuomitse yksittäisten ihmisten valintoja* vaan pyrimme auttamaan heitä hiv-riskin pienentämisessä tai jo tapahtuneen riskitilanteen seurausten minimoimiseksi (Blogi3).

Esimerkin 58 alussa pahoittelijat kiistävät, että he tuomitsivat työssään yksittäisten henkilöiden valintoja. Vasta tämän jälkeen he siirtyvät itse argumenttiin, jossa he kertovat tekemänsä työn hyödyistä. Alkuun sijoitettu kiistäminen toimii siis oletettuun vasta-argumenttiin varautumisena. Tällaisella asetelmalla vastaanottajilta viedään mahdollisuus syyllistää pahoittelijoita muiden tuomitsemisesta. Aineistoni julkisissa pahoitteluissa tällaisen retorisen keinon voima perustuukin siihen, että pahoittelija pyrkii ennakoimaan kaikki mahdolliset vasta-argumentit, jolloin heikennetään vastaanottajien mahdollisuuksia esittää omia argumenttejaan tai syytöksiään.

Ironia

Julkisissa pahoitteluissa kaikenlaisen huumorin käyttäminen on hyvin poikkeuksellista. Aineistossani yksittäistapauksia lukuun ottamatta vähiten hyödynnetty retorinen keino onkin ironia, jota käytetään vain viidessä tekstissä. Ironia on perinteisesti peitetyn kritiikin muoto, jossa ei esiinny paljaan aggressiivisia elementtejä (Tiililä 1996: 212). Argumentaatiotilanne voi saada ironisen olemuksen jo liiallisesta kohteliaisuudesta, joka syntyy muun muassa kohteliaisuusfraasien viljelystä (Leiwo & Pietikäinen 1996: 99). Esimerkin 59 pahoittelija luo anteeksipyyntöönsä ironisen sävyn juuri tämän kaltaisilla hienovaraisilla elementeillä. Hän käyttää esimerkin viimeisessä virkkeessä jopa viittä hyvin negatiivista adjektiivia. Tällaisella kielteisen kuvailun ylikorostamisella pahoittelija haluaakin varovasti naureskella, kuinka pienestä teosta vastaanottajat ovat suuttuneet.

- (59) Heitin Facebook-kommentissa vitsin omista sukujuuristani ja Pellosta, eli siinä ei vittuilltu kaikille, jotka asuvat maaseudulla, vaan omasta sukuhistoriastani. Siinä heitettiin *ironista, ilkeätä, julmaa* läppää, ja se oli *hervittävä* ja *sydämetön* kommentti. (HS15.)
- (60) Mulla olisi itsekin voinut tilata samanlaisen setin. Olen pahoillani, jos *Tuusula-pipo kiristää* joitakin. (KU.)

Ironialla voidaan tehokkaasti heikentää vastakkaista argumenttia tekemällä sen sisällöstä naurettavan tai vääristyneen. Tällöin esimerkiksi sarkastisen piikikkäät vitsit voivat jopa hiljentää niiden vastaanottajan. (Jokinen 1999b: 156.) Esimerkissä 60 ironisuuden tarkoituksena onkin tehdä vasta-argumenteista ja niiden esittäjistä naurunalaisia. Tämän pahoittelun taustalla on somekohu, joka syntyi, kun Tuusulan kunta antoi työntekijöilleen joululahjoiksi mainospipot ja -avaimenperät. Kunnan pormestari reagoi kohuun pahoittelevansa, jos joidenkin *Tuusula-pipo kiristää*. Tällaisella sarkastisella sanonnalla hän viittaa lahjan saajien ”tiukkapipoisuuteen” eli ahdasmielisyyteen ja jyrkkyyteen (KS). Vitsailemalla pipon kiristämisestä pormestari asettaa kohun naurunalaiseksi ja pyrkii samalla hiljentämään mahdolliset vasta-argumentit.

3.3 Kokoavia tuloksia

Olen edellä analysoinut yksityiskohtaisesti julkisissa pahoitteluissa käytettyjä argumentaatiotapoja ja retorisia tehokeinoja. Tässä luvussa vastaan vielä tutkimukseni kolmanteen kysymykseen. Ensinnäkin tarkastelen tutkimustulosteni pohjalta, jakautuvatko argumentaatiotavat ja retoriset keinot tasaisesti eri pahoitteluiden välillä. Lisäksi kiinnitän huomiota siihen, ovatko jotkin julkiset pahoittelut merkittävästi argumentoivampia kuin toiset. Kirjoitan luvussa myös aiemmin saamiani tuloksia yhteen ja pohdin kokoavasti, mihin julkisten pahoitteluiden argumentaatiotavoilla ja retorisilla keinoilla pyritään.

Tutkimukseni taulukoista 1 ja 2 nähdään, että julkisissa pahoitteluissa käytetään varsin monipuolisesti erilaisia argumentaatiotapoja ja retorisia tehokeinoja. Tarkempi katsaus taulukoideni oikeanpuoleisten sarakkeiden lukuihin kuitenkin osoittaa, että suurinta osaa näistä keinoista käytetään vain muutamassa julkisessa anteeksipyyntöissä. Jopa taulukoiden yleisimmät keinot esiintyvät alle puolessa aineistoni pahoitteluja. Taulukoideni perusteella näyttääkin siltä, että yksittäisessä anteeksipyyntöissä hyödynnetään erilaisia argumentaatiotapoja ja retorisia keinoja hyvin niukasti. Aineistoni erilaisia tekstejä analysoidessani kiinnitin kuitenkin huomiota siihen, kuinka julkisten pahoitteluiden kielellisen vaikuttamisen intensiteetti vaihtelee hyvin paljon eri pahoitteluiden välillä.

Aineistoni perusteella julkisten pahoitteluiden tekstilaji ja julkaisualusta vaikuttavat eniten niissä käytettyjen argumentaatiotapojen ja retoristen keinojen määrään. Kaikista vähiten kielellistä vaikuttamista esiintyy aineistoni verkkouutisissa, mutta tämänkin tekstilajin sisällä esiintyy suuria eroja. Kiinnostava havainto onkin, että esimerkiksi Helsingin Sanomien julkisissa pahoitteluissa erilaisia kielellisen vaikuttamisen tapoja käytetään merkittävästi vähemmän kuin Ilta-Sanomissa tai Iltalehdessä. Eroavaisuuteen vaikuttaa ensisijaisesti se, kuinka Helsingin Sanomissa toimittajan referoima osuus on suurempi kuin iltapäivälehdissä. Tämän eron seurauksena Helsingin Sanomien uutiset sisältävät siis vähemmän analysoitavaa pahoittelua ja siten vähemmän kielellistä vaikuttamistakin. Uutisten välisiin vaikuttavuuden eroihin vaikuttaa kuitenkin myös se, kuinka toimittaja johdattelee pahoittelijaa. Havaintoni mukaan iltapäivälehdissä toimittaja johdattaa pahoittelijaa niin, että tälle syntyy luontainen tarve puolustaa itseään. Esimerkissä 61 toimittaja esittääkin perussuomalaisten edustajalle syyllistävän väitteen, joka johdattaa edustajaa esittämään argumentteja itsensä suojaamiseksi.

(61) *Eikö se heikennä puolueen uskottavuutta tehdä päätöksiä alkoholilainsäädännöstä, jos puolueen edustajat käyttäytyvät väin?*

– Se tässä hävettääkin, että vaikka en päättäjä olekaan, politiikassa kaikki liittyy kaikkeen. Jokainen perussuomalaisten jäsen ja työntekijä osaltaan vaikuttaa kokonaisuuden uskottavuuteen. (IS7.)

Uutista enemmän argumentaatiotapoja ja retorisia tehokeinoja esiintyy aineistoni Facebook-kirjoituksissa, blogiteksteissä ja vastineissa. Tutkimustulos lienee odotuksenmukainen, sillä nämä pahoittelevat tekstit koostuvat ainoastaan pahoittelijoiden omasta kirjoituksesta. Ne siis sisältävät huomattavasti enemmän analysoitavaa tekstiä kuin aineistoni uutisartikkelit. Näkemykseni mukaan näiden tekstilajien argumentaatioon vaikuttaa merkittävästi myös niiden suunnitelmallisuus. Esimerkiksi Facebook-kirjoituksessa pahoittelija voi harkita tekstinsä yksittäisenkin sanan niin, että se tukee hänen tarkoitusperiään. Tällaisen suunnitelmallisuuden seurauksena voidaankin todeta, että Facebook-kirjoitukset, blogitekstit ja vastineet ovat julkisina pahoitteluina huomattavasti argumentoivampia kuin haastattelutilanteisiin pohjautuvat uutisartikkelit.

Anteeksi pyytäminen on kielen käyttämistä siinä missä kiivaat arkipäivän keskustelutkin. Koska kaiken kielenkäytön perimmäinen ominaisuus on vaikuttavuus (Jokinen 1999a: 47), myös julkiset pahoittelut voi olla luonteeltaan varsin argumentatiivista. Tutkimukseni yksityiskohtaisen analyysin perusteella pahoitteluiden argumentaatio muodostaa kuitenkin hyvin hienovaraisen kokonaisuuden, jossa vastaanottajaan pyritään vaikuttamaan varovasti suostutellen. Vaikuttavuuden tarkoitus ei pahoitteluissa olekaan suurten yhteiskunnallisten muutosten edistäminen tai jonkin konkreettisen seurauksen aiheuttaminen. Sen sijaan julkisesti pahoittelevat henkilöt pyrkivät suostuttelullaan vaikuttamaan vastaanottajien tunteisiin ja suojaamaan omia kasvojaan.

Tutkimukseni analyysin perusteella (ks. luvut 3.1 ja 3.2) merkittävä osa julkisten pahoitteluiden argumentaatiotavoista valjastetaan tunteiden herättämiselle. Vastanottajan tunteisiin pyritään aineistossani vaikuttamaan tyypillisesti niin, että hänessä heräisi luottamusta ja sympatiaa julkisesti pahoittelevaa henkilöä kohtaan. Aineistossani pahoittelijat pyrkivät luottamussuhteen kehittämiseen muun muassa omien intressiensä ja tekojensa rehdillä tunnustamisella. Sympatian herättämiseen julkisissa pahoitteluissa taas pyritään varsin moninaisin keinoin, joita ovat esimerkiksi pahoittelijan kokemaan sanktioon tai niin kutsuttuun puujalka-argumenttiin vetoaminen.

Julkisissa pahoitteluissa myös retorisilla tehokeinoilla näyttäisi olevan jonkinasteinen tunteisiin vaikuttava funktio. Esimerkiksi me-puheella pahoittelija voi osoittaa, että hänen erheensä olisi voinut sattua kenelle tahansa. Tunteellisuuden lisäksi retorisilla kuvioilla on julkisissa pahoitteluissa myös toinen funktio. Moni aineistoni julkisesti pahoittelevista henkilöistä käyttää retorisia keinoja säädelläkseen omaa osallisuuttaan pahoitlemaansa tapahtumaan. Tällaisesta retorisuudesta läpinäkyvin esimerkki onkin omista intresseistä etäännyttäminen, jossa jo verbin taivuttaminen passiivimuodossa voi suunnata syyttävän sormen johonkin muuhun tahoon. Hienovaraisempaa osallisuuden säätelyä julkisissa pahoitteluissa toteutetaan muun muassa metaforilla. Esimerkiksi *väärät raiteet* -metaforalla eräs pahoittelija osoittaa, että tapahtunut virhe tapahtui hänen omien aikomuksiensa vastaisesti: jäykät ”junan raiteet” estivät häntä korjaamasta suuntaansa ajoissa.

4 Lopuksi

Olen tarkastellut tässä pro gradu -työssä julkisten pahoitteluiden kielellistä vaikuttamista. Tutkimukseni keskiössä ovat olleet argumentaatiotavat ja retoriset keinot, joiden yksityiskohtaisella analyysillä olen osoittanut, miten pahoittelija pyrkii vaikuttamaan vastaanottajiinsa. Kielellisen vaikuttamisen lisäksi olen tutkimuksessani pohtinut, jakautuvatko analysoimani argumentaatiotavat ja retoriset keinot tasaisesti kaikkien julkisten pahoittelujen kesken, vai ovatko jotkin pahoittelut merkittävästi muita argumentoivampia.

Tutkimukseni johdannossa (ks. s. 4) asetin hypoteesikseni, ettei julkisissa pahoitteluissa paljonkaan käytettäisi voimakkaasti vaikuttamaan pyrkiviä argumentaatiotapoja ja retorisia tehokeinoja. Tulokseni kuitenkin osoittavat, että julkisissa pahoitteluissa käytetään sekä argumentaatiotapoja että retorisia keinoja suhteellisen monipuolisesti. Taulukosta 1 nähdäänkin, kuinka pahoittelijat käyttävät 13 erilaista argumentaatiotapaa yhteensä 151 kertaa. Analysoimistani tavoista kaikista yleisimmät ovat kiistäminen ja tunnustaminen, kun taas vähiten käytetty tapa on faktan konstruointi. Taulukosta 2 taas nähdään, kuinka julkisissa pahoitteluissa käytetään 11 erilaista retorista tehokeinoa yhteensä 174 kertaa. Keinoista eniten käytetään vahvistavia ilmaisuja ja omista intresseistä etäännyttämistä. Analysoimistani retorisista keinoista harvinaisin sen sijaan on ironia. Taulukoiden 1 ja 2 argumentaatiotapojen ja retoristen keinojen lisäksi julkisissa pahoitteluissa käytetään myös joitain vaikuttamiskeinoja, jotka edustavat aineistossani yksittäistapauksia. Nämä keinot olen kuitenkin jättänyt analyysini ulkopuolelle poikkeuksellisina esiintyminä.

Tutkimustulosteni tarkempi erittely kuitenkin osoittaa, että suurinta osaa kielellisen vaikuttamisen keinoista käytetään vain muutamissa julkisissa pahoitteluissa. Jopa taulukoiden yleisimmät argumentaatiotavat ja retoriset tehokeinot esiintyvät alle puolessa aineistoni pahoitteluja. Aineistostani voidaankin nähdä, kuinka yksittäisessä pahoittelussa erilaisia kielellisen vaikuttamisen tapoja käytetään varsin niukasti. Aineistoni tarkempi analyysi osoittaa myös, että julkisten pahoitteluiden kielellisen vaikuttamisen intensiteetissä on merkityksellisiä eroja eri tekstien välillä. Pahoittelujen argumentoituuden eroavaisuuksien taustalla näyttäisikin olevan sekä tekstilaji että julkaisukanava. Julkisista pahoitteluista erilaiset Facebook-kirjoitukset, blogitekstit ja vastineet ovat huomattavasti argumentoivampia kuin muut pahoittelevat tekstilajit. Neutraaleimman ryhmän muodostavatkin verkkouutiset, joista erityisesti Helsingin Sanomissa julkaistaan hyvin kevyesti argumentoivia pahoitteluita. Kuitenkin aineistoni jokaisessa julkisessa pahoittelussa käytetään ainakin yhtä argumentaatiotapaa tai retorista keinoa. Kielellistä vaikuttamista esiintyy siis kaikissa pahoitteluissa, mutta keinojen laatu ja määrä vain vaihtelevat.

Toinen hypoteesini tässä tutkimuksessa oli, että julkisissa pahoitteluissa vaikuttamaan pyrkivät elementit olisivat varsin hienovaraisesti suostuttelevia. Aineistoni perusteella julkisten pahoitteluiden argumentaatio muodostaakin kokonaisuuden, jossa vastaanottajan tunteisiin pyritään vaikuttamaan varovasti suostuttelemalla. Erityisesti analysoimillani argumentaatiotavoilla pahoittelun vastaanottajissa pyritään useimmiten herättelemään luottamuksen ja sympatian tunteita pahoittelijaa itseään kohtaan. Vastaavanlaista tunteisiin vetoamista on tulkittavissa julkisten pahoitteluiden retorisisista keinoista. Tutkimukseni kuitenkin osoittaa, että retorisuudella on anteeksi pyydettyä toinenkin merkityksellinen funktio: pahoittelijat säätelevät retorisin tehokeinoin omaa liittoutumisastettaan pahoiteltaviin tapahtumiin.

Asettamani hypoteesit siis toteutuivat tässä tutkimuksessa ainakin pääpiirteittäin. Ensinnäkin julkisissa pahoitteluissa ei paljonkaan käytetä voimakkaasti vaikuttamaan pyrkiviä argumentaatiotapoja ja retorisia keinoja. Vaikka taulukoihin 1 ja 2 on kerätty monipuolisesti erilaisia vaikuttamiskeinoja, on esiintymien yhteenlaskettu määrä aineistoni kokoon verrattuna varsin pieni. Lisäksi julkisten pahoitteluiden argumentaatio on hyvin hienovaraista tunteisiin vetoamista, johon voimakkaasti vaikuttamaan pyrkivät mielipiteet ja kehotukset eivät kuulu. Hypoteesin mukaisesti tutkimukseni julkisten anteeksipyyntöjen vaikuttavuus on siis varovaista suostuttelua. Retorisista keinoista saamani tulos ei kuitenkaan täysin vastaa ennakko-oletuksiani: argumentaatiotavoista poiketen retoristen keinojen käytössä ei tyypillisesti korostu pahoittelijan vilpittömyys, vaan ennemminkin liittoutumisasteen säätely erilaisin keinoin. Ilmiön taustalla saattaa vaikuttaa se, kuinka argumentaatiotavat perustuvat asiasisältöön ja retoriset keinot niiden ilmiönsuun. Kielitieteeseen tarkemmin perehtymätön henkilö kiinnittääkin huomionsa ensimmäisenä pahoittelun sisältöön. Tällöin hienovarainen retorisin keinoin vaikuttaminen voikin jäädä vastaanottajalta kokonaan huomioimatta.

Tutkimukseni tuloksia tarkasteltaessa on syytä kiinnittää huomiota siihen, kuinka argumentaatiotapoja ja retorisia keinoja käytetään eri tavoin erilaisissa konteksteissa. Kvalitatiivisella tutkimusotteella saamiani tuloksia ei siis voida yleistää koskemaan kaikkea argumentaatiota. Aineistoni koostui 56 julkisesta pahoittelusta, mikä on pro gradu -tutkimukseen varsin laaja kokonaisuus. Näiden tekstien välillä hajonta kielellisen vaikuttamisen keinoissa oli kuitenkin niin merkittävää, ettei aineistoni perusteella voi tehdä julkisesta pahoittelustakaan erityisen kattavia yleistyksiä.

Toinen tutkimukseni yleistettävyyden kannalta relevantti huomio on se, etten analyysissani kiinnittä laajemmin huomiota argumentaatiokontekstiin. Sosiaalisen luonteensa vuoksi argumentaatio tapahtuu kuitenkin aina laajemman kontekstin osana (Jokinen 1999b: 127–128). Argumentaatiokontekstin tarkempi huomioiminen saattaisi siis muuttaa joitain tutkimustuloksiani.

Aineistoni julkisten pahoitteluiden taustalla piilee kuitenkin useita eri kriisitilanteita, jolloin näiden kaikkien huomioiminen olisi laajentanut tutkimustani huomattavasti. Kenties kattavampiin tuloksiin päästäisiin, jos tutkimuksessa keskityttäisiinkin jonkin tietyn kriisin jälkeiseen viestintään. Tällaisen tutkimuksen voisi toteuttaa esimerkiksi tilanteessa, jossa tunnettu yritys joutuu laajemman julkisuuskriisin keskiöön. Tutkimuksessa voitaisiin tarkastella sekä yrityksen sisäistä että julkista kriisiviestintää.

Totesin jo luvussa 1.1, ettei pahoittelua koskevaa tieteellistä tutkimusta ole juuri tehty Suomessa. Kotimaisen pahoittelun tutkimuksen pienestä joukosta suurin osa on lingvistisen laitoksen ulkopuolella tehtyjä pro gradu -töitä. Retorisesta näkökulmasta pahoittelua ei olekaan tutkittu suomenkielisessä lingvistiikassa koskaan aiemmin. Tutkimukseni antaakin aivan uutta tietoa siitä, millaisin argumentaatiotavoin ja retorisin keinoin julkisesti anteeksi pyytävät henkilöt pyrkivät vaikuttamaan vastaanottajiinsa. Toivon tämän tutkimuksen avaavan uudenlaisia mahdollisuuksia toteuttaa lingvististä pahoittelun tutkimusta. Kiinnostava ja yllätyksellinen julkinen anteeksipyyntö on monitahoinen ilmiö, jonka tutkimusmahdollisuudet ovat hyvin laajat.

Lähteet

Aineslähteet

AL = Yliopiston apteekki myi asiakkaalle käytettyjä neuloja – Apteekinhoitajan mukaan avaamaton ja käytetty pakkaus menivät sekaisin. [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: <https://www.aamulehti.fi/a/200849702>

Blogi1 = Touko Aalto: Pyydän anteeksi kaupunginvaltuutettu Diarran kommentteja. [Blogikirjoitus.] Saatavissa: <https://www.vihrealanka.fi/uutiset-kotimaa/touko-aalto-pyyd%C3%A4n-anteeksi-kaupunginvaltuutettu-diarran-kommentteja>

Blogi2 = Puhutaan toisistamme arvostaen ja kunnioittaen. [Blogikirjoitus.] Saatavissa: <https://www.vihreat.fi/blogit/kaisa-hernberg/2017/11/puhutaan-toisistamme-arvostaen-kunnioittaen>

Blogi3 = TIEDOTE KOSKIEN ARTIKKELIA HELSINGIN SANOMISSA 6.1.2018. [Blogikirjoitus.] Saatavissa: <https://hivpoint.fi/tiedote-koskien-artikkeli-helsingin-sanomissa-6-1-2018/>

ES = Lukijat: Päivystyksen ruuhkaa on monta syytä. [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: <https://esaimaa.fi/mielipide/lukijalta/9c4330d3-00bf-4666-ba45-3df53048564f>

FB1 = Aku Hirviniemi: ”Tuomioistuimeen on etenemässä käsiteltäväksi asia –.” [Facebook-julkaisu.] Saatavissa: <https://www.facebook.com/aku.hirviniemi/posts/10156917255589662>

FB2 = Aku Louhimies: ”Yleisradio on julkaissut tänään jutun, jonka aiheena olen minä ja tekemäni työ.” [Facebook-julkaisu.] Saatavissa: <https://www.facebook.com/akulouhimies.official/posts/867976933326867>

FB3 = Jari Sillanpää: ”Haluan kiittää kaikkia –.” [Facebook-julkaisu.] Saatavissa: <https://www.facebook.com/jarisillanpaaofficial/posts/heihaluan-kiitt%C3%A4%C3%A4-kaikkia-olen-otettu-kaikista-ihanista-viesteist%C3%A4-joita-olen-sa/10155133248746656/>

FB4 = Juho Krister: ”JULKINEN ANTEEKSIPYYNTÖ.” [Facebook-julkaisu.] Saatavissa: <https://www.facebook.com/juhokrister/posts/1967864366822024>

FB5 = Teuvo Hakkarainen: ”Olen kauhean pahoillani kaikesta tapahtuneesta.” [Facebook-julkaisu.] Ei saatavissa.

HU1 = Aku Louhimies sanoo olevansa vilpittömän pahoillaan: ”Toisen tunteita ja muistoja en voi, enkä halua kiistää.” [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: <https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/620263-aku-louhimies-sanoo-olevansa-vilpittoman-pahoillaan-toisen-tunteita-ja-muistoja-en>

- HU2** = MTV: Brother Christmas pyysi anteeksi halventavia viestejään – kertoo myös saaneensa uhkailuja. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/613726-mtv-brother-christmas-pyysi-anteeksi-halventavia-viestejaan-kertoo-myos-saaneensa>
- HS1** = Yle: Useat naisnäyttelijät syyttävät Aku Louhimiestä alistamisesta ja nöyryyttämisestä. – Ohjaaja vastauksessaan: “Väite, että en kunnioittaisi näyttelijöitä, on väärä.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005609555.html>
- HS2** = ”Minusta tehtiin pornonäyttelijä”, Matleena Kuusiniemi syytti Aku Louhimiestä A-studion keskustelussa – Louhimies pyysi monta kertaa anteeksi toimintaansa. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005610365.html?ref=mob-traf-isandroid-1>
- HS3** = Ari Koposen vastine HS:n Brother Christmas -uutisointiin. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/ mielipide/art-2000005585374.html>
- HS4** = Kolmen tunnin juhlarahakohu – suomalaisen päivittäisen pöyristymisen tarve synnyttää merkityksettömiä mikroskandaaleja. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005185319.html>
- HS5** = Puhemies Lohela poisti kaksi kansanedustajaa juopumuksen takia illalliselta Ruotsissa – ”Eihän 1,5 tunnissa ehdi kaatokännejä vetää.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004875783.html>
- HS6** = Orpo: Olen pahoillani, jos kiintiöpakolaisten määrä kutistuu. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002833458.html>
- HS7** = Hämeen poliisi pyytää ”syvästi anteeksi” väärille omaisille vietyä kuolinviestiä. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005838765.html>
- HS8** = Melkein puoli miljoonaa suomalaista jäi ilman Suomi 100 -viestiä Telian käsittelyvirheen vuoksi – ”Valitettavasti, olen tosi pahoillani.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005481044.html>
- HS9** = Väärä vainaja luovutettiin sairaalasta hautaustoimistolle ja ehdittiin tuhkata Tampereella. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005673283.html>
- HS10** = Tietokirjailijan Facebook-julkaisu nostatti kohun – Myöntää HS:lle mokanneensa: ”Jatkossa oltava varovaisempi.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005281960.html>
- HS11** = Laulaja Tomi Metsäketo sai potkut Tähdet, tähdet -ohjelmasta häirintäkohun takia – Pyytää anteeksi ”typerää käytöstä” ja vetoaa omaan vauhtisokeuteensa. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005417906.html>
- HS12** = Vihreiden Touko Aalto pyytää suomalaisilta anteeksi puolueensa politiikon maaseutua loukkaavia puheita. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005439802.html>

HS13 = TS: Turun kaupunki vaikenä musiikinopettajaan kohdistuvista ahdistelusyhtöksistä, koska ”hyvän oppilaitoksen mainetta ei haluttu tärvellä” – kaupunginjohtaja pyytää anteeksi. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005497911.html>

HS14 = Turun kaupunki vaiennut myös toisesta ahdisteluvyyhdistä koulussa – kaupunginjohtaja pyytää anteeksi uhreilta. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005505790.html>

HS15 = Insestin ja vaimon hakkaamisen maaseutuun yhdistänyt kaupunginvaltuutettu Fatim Diarra: Heitin julman ja inhottavan vitsin omista sukujuuristani. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.hs.fi/nyt/art-2000005437105.html>

IL1 = Brother Christmas julkisuuteen vuotaneista viesteistä: ”Pyydän anteeksi, jos olen loukannut joitain kehitysvammaisia.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/201802252200770892>

IL2 = Jari Sillanpää myöntää ajaneensa huumausaineen vaikutuksen alaisena – ”Olen todella pahoillani.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/201709140212234_vd.shtml

IL3 = Presidentti Niinistö pyytää anteeksi sotaveteraanin vaimon kohtelua Linnan juhliissa: ”Pahoittelen syvästi.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: https://www.iltalehti.fi/politiikka/201712092200593048_pi.shtml

IL4 = Kymmenen uutisten taustalla vilahti rankka seksikohtaus – MTV pahoittelee: ”Emme voi sille mitään.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: https://www.iltalehti.fi/kotimaa/201809122201196037_u0.shtml

IS1 = Näin Louhimies vastasi Jussi-Gaalassa ympärillään velloneeseen kokuun: lue tunteikas ja avoin kiitospuhe sanasta sanaan. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.is.fi/tv-ja-elokuvat/art-2000005616599.html>

IS2 = Tuntematon sotilas oli yleisön suosikkielokuva: Aku Louhimiehen ääni murtui kiitospuheen lopussa – ”En ole ollut viisas käyttämässäni vallassa.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.is.fi/tv-ja-elokuvat/art-2000005616358.html>

IS3 = Aku Louhimies vastaa naisnäyttelijöiden Ylellä esittämiin rajuihin syytöksiin – ”Heistä kukaan ei ole aiemmin kertonut kärsineensä.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.is.fi/viihde/art-2000005609377.html>

IS4 = Aku Louhimies vastasi A-studiossa naisnäyttelijöiden syytöksiin – aikoo muuttaa tapojaan: ”Ehkä tarvitsen jonkinlaista apua.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.is.fi/viihde/art-2000005610316.html>

IS5 = Brother Christmas -hahmo Ari Koponen IS:lle ”Pyydän erittäin paljon anteeksi.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005582011.html>

IS6 = Hakkarainen käytti lunttilappua ja selitti tekoaan: Olen toiminut jatkamaisesti. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005724240.html>

IS7 = Nyt puhuu perussuomalaisten pikkujouluissa itsensä sairaalakuntoon ryypännyt avustaja: ”Meni filmi poikki.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005494932.html>

IS8 = Suomalainen Youtube-tähti pelleili vakavalla asialla, katsojat järkyttyivät – ”Hävetti ja kadutti suunnattomasti.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005668254.html>

I-S = Telia: Väärä linja lähti ennen aikojaan, olemme pahoillamme. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://ita-savo.fi/uutiset/lahella/71a25244-be9c-4b9f-8285-d27dcc776f59>

K1 = Oulun kaupunginvaltuuston keskustaryhmä irtisanoutuu Moilasen ihmisroskapuheista ja pahoittelee niitä – puoluesihteerikin tuomitsee. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/oulu-kaupunginvaltuuston-keskustaryhma-irtisanoutuu-moilasen-ihmisroskapuheista-ja-pahoittelee-niita-puoluesihteerikin-tuomitsee/804515/>

K2 = Pihlajalinnasta potkut saaneen Moilasen tulevaisuus on nyt auki: ”Oma virhe.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/pihlajalinnasta-potkut-saaneen-moilasen-tulevaisuus-on-nyt-auki-oma-virhe/804574/>

Koti24 = Sanasota ei laantunut – kirkkoherrat pyysivät anteeksi Loviisan kirkon joulutaidetta. [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/sanasota-ei-laantunut-kirkkoherrat-pyysivat-anteeksi-loviisan-kirkon-joulutaidetta/>

KS = Aslak de Silva pyytää anteeksi – ”Sain tästä tapauksesta vakavan oppitunnin, joka vei yöunet.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.ksml.fi/kotimaa/Aslak-de-Silva-pyyt%C3%A4%C3%A4-anteeksi-%E2%80%93-Sain-t%C3%A4st%C3%A4-tapauksesta-vakavan-oppitunnin-joka-veiy%C3%B6unet/1189005>

KU = Pormestari henkilökunnan lahjakohusta: ”Olen pahoillani, jos Tuusula-pipo kiristää.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.keski-uusimaa.fi/artikkeli/598511-pormestari-henkilokunnan-lahjakohusta-olen-pahoillani-jos-tuusula-pipo-kiristaa>

MTV3,1 = Salakatselusta epäilty MTV:n työntekijä: ”Olen tuottanut pettymystä ja mielipahaa, haluan pyytää anteeksi.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.mtv.fi/uutiset/rikos/artikkeli/salakatselusta-epailty-mtv-n-tyontekija-olen-tuottanut-pettymysta-ja-mielipahaa-haluan-pyytaa-anteeksi/6861214#gs.PIXvFBA>

MTV3,2 = Osa Alina Tomnikovin sketsihahmo Kikka Vaaran lausahduksista peräisin perheenäidin blogista – ”Pyydän anteeksi koko sydämestäni.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/osa-alina-tomnikovin-sketsihahmo-kikka-vaaran-lausahduksista-peraisin-perheenaidin-blogista-pyydan-anteeksi-koko-sydamestani/6794198#gs.awTovzo>

SK1 = Alma Median toimitusjohtaja Kai Telanne kommentoi Suomen Kuvalehden uutista: ”Olen pahoillani, että hakijalle syntyi väärä käsitys.” [Verkkojulkaisu.] Saatavissa: <https://www.satakunnankansa.fi/kotimaa/alma-median-toimitusjohtaja-kai-telanne-komentoi-suomen-kuvalehden-uutista-olen-pahoillani-etta-hakijalle-syntyi-vaara-kasitys-201087523>

SK2 = Päätoimittajalta: Anteeksi – pieleen meni. [Verkkajulkaisu.] Saatavissa:

<https://www.satakunnankansa.fi/a/200681441>

TL = Tays teki traagisen virheen, sairaala luovutti hautaustoimistolle väärän vainajan – "Olemme todella pahoillamme." [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: <https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/660005-tays-teki-traagisen-virheen-sairaala-luovutti-hautaustoimistolle-vaaran-vainajan>

TS1 = Turku pyysi anteeksi kouluahdistelujen hoitoa. [Verkkajulkaisu.] Saatavissa:

<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/3777567/Turku+pyysi+anteeksi+kouluahdistelujen+hoitoa>

TS2 = Turku pimitti ahdisteluepäilyt, vaikka asiantuntija ne vahvisti – varjeli koulun mainetta.

[Verkkajulkaisu.] Saatavissa:

<https://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/3775803/Turku+pimitti+ahdisteluepailyt+vaikka+asiantuntija+ne+vahvis-ti++varjeli+koulun+mainetta>

UM = Seksivideoita salaa kuvannut MTV-pomo tuli kasvoillaan julkisuuteen – MTV: "Pyydän sydämeistä anteeksi." [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: <https://www.uusimaa.fi/artikkeli/627482-seksivideoita-salaa-kuvannut-mtv-pomo-tuli-kasvoillaan-julkisuuteen-mtv-pyydan>

V = Tomi Metsäketto pyytää nyt anteeksi: "Olen ollut monille ihmisille öykkärimäinen." [Verkkajulkaisu.]

Saatavissa: <https://www.voice.fi/viihde/a-152854>

Yle1 = Alanko-Kahiluoto pyytää anteeksi Soinin arvostelua. [Verkkajulkaisu.] Saatavissa:

<https://yle.fi/uutiset/3-8997000>

Yle2 = Axl Smithin videotunnustus tuntuu vilpittömältä – mutta mitä pidemmälle sitä ajattelee, sen

ällöttävämmältä se tuntuu. [Verkkajulkaisu.] Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/03/10/axl-smithin-videotunnustus-tuntuu-vilpittomalta-mutta-mita-pidemmalle-sita>

Muut lähteet

Blomqvist, Outi 1996. Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä. – *Kieli 9. Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, s.131–167. Toim. Kalliokoski, Jyrki. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.

Calson, Laura 2014. Anteeksipyyntöjen kontekstit keskustelussa. [Verkkajulkaisu. Viitattu 27.12.2018.] Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Saatavissa:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153325/anteeksi.pdf>

- Coulmas, Florian 1980. "Poison to Your Soul." Thanks and Apologies Contrastively Viewed. – *Conversational Routine. Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech*, s. 69–92. Mouton Publishers, Haag.
- Drew, Paul – Heritage, John – Raymond, Chase Wesley 2019. Constructing apologies. Reflexive relationship between apologies and offenses. [Verkkojulkaisu. Viitattu 1.4.2019.] Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/330158737_Constructing_apologies_Reflexive_relationships_between_apologies_and_offenses
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1988. *Nykysuomen lauseoppia*. 2. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Hallamaa, Jaana 1998. Moraalikysymyksiä koskeva väittely. – *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*, s. 226–232. Toim. Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa. Gaudeamus, Helsinki.
- Hägg, Göran 2001. *Hyvin puhuttu. Kaikkien aikojen parhaiden puhujien opissa*. Suom. Kiuru, Veijo. Tammi, Helsinki.
- ISK = *Iso suomen kielioppi*, 2004. Toim. Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Tarja-Riitta – Alho, Irja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Johansson, Marjut 2014. Faktoista mielipiteisiin. Referointi verkkolehtien mediaesityksissä. – *Kieli verkossa. Näkökulmia digitaaliseen vuorovaikutukseen*, s. 149–176. Toim. Helasvuo, Marja-Liisa – Johansson, Marjut – Tanskanen, Sanna-Kaisa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Jokinen, Arja 1999a. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. – *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 37–53. Toim. Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero. Vastapaino, Tampere.
- 1999b. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. – *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 126–159. Toim. Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. – *Diskurssianalyysi liikkeessä*, s. 54–97. Toim. Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero 1993. Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. – *Diskurssianalyysin aakkoset*, s. 17–47. Toim. Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero. Vastapaino, Tampere.
- Juuti, Pauli – Rannikko, Heikki – Saarikoski, Ville 2004. *Muutospuhe. Muutoksen retoriikka johtamisen ja organisaatioiden arjen näyttämöillä*. Aavaranta-sarja. Otava, Helsinki.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa 1998a. Kysymys–vastaus-menetelmä analyysin apuna. – *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*, s. 34–59. Toim. Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa. Gaudeamus, Helsinki.

- 1998b. Retoriikka. – *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*, s. 233–272. Toim. Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa. Gaudeamus, Helsinki.
- Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa – Halonen, Ilpo 1998. Argumentaatioanalyysi ja hyvän argumentin ehdot. – *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*, s. 60–113. Toim. Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa. Gaudeamus, Helsinki.
- Kalliokoski, Jyrki 1996a. Johdanto. – *Kieli 9. Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, s. 8–36. Toim. Kalliokoski, Jyrki. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- 1996b. Kieli, tunteet ja ideologia uutistekstissä. Näkymiä tekstilajin historiaan ja nykyisyyteen. – *Kieli 9. Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, s. 37–97. Toim. Kalliokoski, Jyrki. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- 2005. Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. – *Referointi ja moniäänisyys*, s. 9–42. Tietolipas 206. Toim. Haakana, Markku – Kalliokoski, Jyrki. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Keränen, Marja 1996. Tieteet retoriikkana. – *Pelkkää retoriikkaa*, s. 109–134. Toim. Palonen, Kari – Summa, Hilikka. Vastapaino, Tampere.
- KS = Kielitoimiston sanakirja, 2018. [Verkojulkaisu. Viitattu 30.3.2019.] Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe>
- Kuusisto, Riikka 1996. Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. – *Pelkkää retoriikkaa*, s. 267–291. Toim. Palonen, Kari – Summa, Hilikka. Vastapaino, Tampere.
- Leech, Geoffrey 2014. *Pragmatics of Politeness*. Toim. Leech, Geoffrey. Oxford University Press USA – OSO, New York.
- Lehtonen, Jaakko 1999. *Kriisiviestintä*. Mainostajien liitto, Helsinki.
- Leiwo, Matti – Pietikäinen, Sari 1996. Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä. – *Pelkkää retoriikkaa*, s. 85–108. Toim. Palonen, Kari – Summa, Hilikka. Vastapaino, Tampere.
- Mustaparta, Eila 1996. Juna, jolla ei ole paluuta. EY-metaforat poliitikkojen retoriikassa. – *Kieli 9. Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, s. 168–183. Toim. Kalliokoski, Jyrki. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- Perelman, Chaïm 1977. *Retoriikan valtakunta*. Suom. Lehto, Leevi. Vastapaino, Tampere.
- Pietikäinen, Sari 2000. Kriittinen diskurssintutkimus. – *Kieli, diskurssi ja yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä*, s. 191–217. Toim. Sajavaara, Kari – Piirainen-Marsh, Arja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Potter, Jonathan 1996. *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. Sage, Lontoo.

- Puro, Jukka-Pekka 2005. *Retoriikan historia*. Toim. Haarti-Kuokkanen, Janna. WSOY, Helsinki.
- Puro, Jukka-Pekka 1998. *Retoriikasta saarnaan. Tutkimus seurakuntasaarnojen retorisesta vaikuttavuudesta*. Sarja C, Nro 55. Kirkon tutkimuskeskus, Tampere.
- Puro, Ulla 2007. *Reilua retoriikkaa*. Toim. Pasanen, Tuula. Työväen Sivistysliitto TSL, Helsinki.
- Ritola, Juho 2012. Argumentin kolme tasoa. – *Tutkimuksia argumentaatiosta*. s. 33–44. Toim. Ritola, Juho. Turun yliopisto, Turku.
- Salonen, Lasse 2013. Anteeksipyyntöjen politiikka 2000-luvun Kroatiassa. Tutkimus neljästä vuosina 2001–2012 esitetystä historiallisesta anteeksipyynnöstä. [Verkkojulkaisu. Viitattu 27.12.2018] Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/42645/Pro%20gradu%20tutkielma%20Salonen_Lasse.pdf?sequence=2
- Siitonen, Arto 2012. Argumentti purettuna, uudelleenrakennettuna ja arvioituna. – *Tutkimuksia argumentaatiosta*, s. 127–142. Toim. Ritola, Juho. Turun yliopisto, Turku.
- Sorainen, Anna 2018. *Sori. Johtaja ja julkisuus kriisissä*. Alma Talent, Helsinki.
- Tiililä, Ulla 1996. Mitä viranomaisille kirjoitetaan? – Korvaushakemusten argumentoinnin analyysiä. – *Kieli 9. Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*, s. 205–235. Toim. Kalliokoski, Jyrki. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, Helsinki.
- Torkki, Juhana 2006. *Puhevalta. Kuinka kuulijat vakuutetaan*. Otava, Helsinki.
- TT = Tieteen termipankki 2019. [Verkkojulkaisu. Viitattu 25.3.2019.] Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>
- Venäläinen, Hanna 2017. Somekohun aiheuttama kriisinhallinta. [Verkkojulkaisu. Viitattu 30.12.2018.] Opinnäytetyö. Haga-Helian liiketalouden koulutusohjelma. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/130534/Venalainen_Hanna.pdf?sequence=1
- Wiberg, Matti – Koura, Antti 1996. Kansanedustajat ovat kyselevinä ja ministerit ovat vastaavinaan. Parlamenttikysymysten logiikka. – *Pelkkää retoriikkaa*, s. 109–134. Toim. Palonen, Kari – Summa, Hilka. Vastapaino, Tampere.
- Ylikoski, Petri 1998. Kuinka argumentti voi epäonnistua? – *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*, s. 158–175. Toim. Kakkuri-Knuuttila, Marja-Liisa. Gaudeamus, Helsinki.